

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 22

София, сбота, 10 декемврий

1927 г.

23. заседание

Петък, 9 декемврий 1927 година.

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ, въ 16 ч. 30 м.)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни) Има нужното число народни представители, за да бжде заседанието законно.

Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Мито Аврамчовъ, Никола Аретовъ, Милко Бечевъ, Димитъръ Богдановъ, Борисъ Бошковъ, Григоръ Василевъ, Никола Владовъ, Йорданъ Гавалюговъ, Петъръ Гаговъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Павелъ Георгиевъ, д-ръ Димо Желъзовъ, Димитъръ Ивановъ II, Христо Илиевъ, Савчо Ивановъ, Георги Казанаклиевъ, Левъ Кацковъ, Колю Кожаклиевъ, Величко Кознички, Гето Кръстевъ, Иванъ Куртевъ, Коста Лулчевъ, Иванъ Лѣкарски, Александъръ Малиновъ, Атанасъ Малиновъ, Йосифъ Марулевъ, Миланъ Момчиловъ, Кара-Али Мустафовъ, Георги Петровъ Панайотовъ, Малинъ Паневъ, х. Георги х. Петковъ, Александъръ Пиронковъ, Кръстанъ Поповъ, Георги Пъчевъ, д-ръ Владимиръ Руменовъ, Кирилъ Савовъ, Стефанъ Тасевъ, Недѣлчо Топаловъ, Ангелъ Узуновъ, Александъръ Хитриловъ, Методи Храновъ, Иванъ Христовъ, Тома Янчевъ Христовъ, Владимиръ Христовуловъ, Цвѣтко Цвѣтковъ, Григоръ Чешмеджиевъ, Петъръ Якимовъ, Теню Янгъзовъ и Илия Януловъ)

Разрешенъ е отъ бюрото отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. д-ръ Владимиръ Такевъ — 2 дни;

На г. Никола Аретовъ — 2 дни и

На г. Левъ Кацковъ — 2 дни.

Съобщавамъ на г. г. народнитъ представители, че е постъпило питане отъ народнитъ представители г. г. Петъръ Миновъ и Георги Марковъ до г. председателя на Народното събрание и до г. министъръ-председателя и министъръ на вътрешнитъ работи, съ което питатъ, защо не е поставено на дневенъ редъ едно законодателно предложение за амнистия, внесено по частна инициатива.

Питането ще се прати до надлежитъ лица, за да отговорятъ.

А. Стояновъ (раб): Г. председателю! Нашата парламентарна група депозира преди една седмица една интерпелация. Кога ще бжде поставена на дневенъ редъ за разглеждане?

Министъръ Ц. Бобошевски: Ще се опредѣли единъ специаленъ день за интерпелации.

А. Стояновъ (раб): Именно, азъ искамъ да се опредѣли този день.

Председателствуващъ В. Димчевъ: При опредѣляне на дневния редъ повдигнете въпросъ кога да се постави на разглеждане вашата интерпелация, за да се отговори отъ надлежния министъръ.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по първото четене законопроекта за насърчение на мѣстната индустрия.

Има думата народниятъ представителъ г. Стефанъ Бояджиевъ.

С. Бояджиевъ (д. ст): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Законопроектътъ, който е сложенъ на разглеждане, цели да закрепимъ нашата млада национална индустрия, да ѝ даде възможностъ да се развива и да я запази отъ конкуренцията, която ѝ прави западната индустрия съ своята мощностъ, съ своята техника, съ своето качество и вкусъ. Ако нѣма законъ, който да охранява нашата млада индустрия, вследствие на конкуренцията, тя ще бжде изложена на гибелъ, а последициите отъ това всички знаете какви могатъ да бждатъ — ще се влоши нашето стопанско и финансово положение, ще се влоши и нашиятъ търговски балансъ. Ето защо почти отъ всички говоривши досега се признава, че този законопроектъ е навремененъ, че съ него се цели да се създадатъ условия за нашето промишлено развитие.

Днешното правителство, последователно на своята политика да създаде условия и възможностъ за всички производства въ страната да се развиватъ и крепнатъ, създаде редъ законоположения за поощрение на нашето земледѣлско производство и на неговитъ отрасли — лозарство, овощарство и т. н. и т. н.; създаде редъ законоположения, за да подкрепи занаятчийското производство, за да покровителствува работническия трудъ и т. н. А съ настоящия законопроектъ то цели да създаде икрепи нашето национално индустриално производство. Вноснитъ мита не сж достатъчно покровителство за нашата индустрия, защото тѣ сж временни, тѣ не зависятъ само отъ нашата воля, а зависятъ отъ много други фактори. Ето, ние виждаме, че въ Женева се свикаха международни стопански конференции, въ които се издигна гласъ за премахване на всички изкуствени бариери, които прѣчатъ на правилното стопанско съжителство, изобщо на стопанската размѣна между отдѣлнитъ държави. Ние знаемъ, че нашата държава е на пътъ да сключи търговски договори съ ония държави, съ които имаме голѣми стопански сношения. При сключването на тѣзи търговски договори, безспорно, ще се направятъ отстъпки, концесии, ще се намалятъ митата на много индустриални артикули, прозвеждани отъ нѣкои страни, защото ние имаме интересъ да изнасяме въ тия страни нашитъ земледѣлски артикули, а това намаление на митата ще укаже влияние върху нашето индустриално производство.

Г. Стефановъ искаше да раздѣли индустриитъ на нѣколко категории, на които да се дава различно покровителство, различна протекция.

Дали да се покровителствуватъ тия индустрии, които обработватъ сурови материали, произвеждани у насъ, по това споръ, две мнения въ Парламента нѣма. Всички сме съгласни, че тия индустрии иматъ естествени условия да жигѣятъ и да се развиватъ, понеже суровитъ материали, които употребяватъ, сж плодъ на нашето земледѣлско и скотовѣдско производство, и тия индустрии могатъ да се развиятъ до такава степенъ, щото да изнасятъ своитъ фабрики на чуждитъ пазари.

На паразитнитъ индустрии, като индустриитъ за книжни кесии, за мукавени кутии, за гвоздеи, материалитъ на които идваха фактически готови отвънъ, които не допринесоха нищо за нашето стопанско развитие, по настоящия законъ, не се даватъ облаги.

Спорно е само, дали да се дадат облаги на индустриятъ, които употребяватъ полуфабрикати, внасяни отъ чужбина. Г. Стефановъ иска, настоящиятъ законопроектъ да не покровителствува подобни индустрии, понеже тѣ нищо не допринасятъ за развитието на нашето промишлено производство. Споредъ мене, това мнение е неправилно, защото ние имаме да разрешаваме чрезъ тѣхъ единъ голѣмъ социаленъ проблемъ. Нашето земеделско стопанство нѣма достатъчно земя, всичката почти земя се разработи и разора и съ оземляването напоследъкъ на бѣжанитѣ и на безимотнитѣ не остана абсолютно никаква земя за младото поколение на българското селско семейство. Вследствие на това отъ година на година ние виждаме въ селата да се явяватъ излишни работни рѣце, за които нѣма достатъчно земя и които търсятъ да вложатъ своя трудъ въ индустрията. Сѣщото явление се забелязва и въ нашитѣ градове. И тамъ се явяватъ излишни работни рѣце, и маса интелегентни хора търсятъ приложение на своя трудъ и на своитѣ знания. Ето това е едно отъ най-сѣщественитѣ, отъ най-важнитѣ съображения, споредъ мене, за да покровителствуваме индустрии, които работятъ полуфабрикати, внасяни отвънъ. Тия индустрии, за да бждатъ покровителствувани, трѣбва да произвеждатъ продукти за масова консомация, да не се състоятъ отъ отдѣлни малки работилници, а отъ индустриални заведения, въ които сѣ инсталирани машини, движени отъ парна машина, дизелмоторъ или газобенъ моторъ, да иматъ 10 души работници и да работятъ 6 месеци презъ годината. Тия индустрии не представляватъ, споредъ мене, единъ такъвъ дребенъ обектъ, както г. Стефановъ искаше да изтъкне тукъ вчера. Тѣзи индустрии, които ще дадатъ работа на много безработни отъ села и градове, на маса интелегентни хора да вложатъ своитѣ знания въ тѣхъ, заслужаватъ нашето покровителство. Единственото съображение на г. Стефановъ, което вчера той изтъкна противъ едно такова покровителство на индустрии, които употребяватъ полуфабрикати, внасяни отъ вънъ, бѣше, че щѣлъ да пострада държавниятъ фискъ. Действително държавниятъ фискъ ще пострада. Но държавниятъ фискъ пострада и тогава, когато махнахме износнитѣ мита на нашето зърнено производство, той пострада и когато дадохме редъ облекчения на нашето лозарско съсловие, на нашето занаятчийско съсловие. Отъ тия индустрии, безспорно, фискътъ ще пострада, но срещу това, отъ една страна, ще дадемъ възможностъ на маса безработни хора да пласиратъ своя трудъ въ тѣхъ, като работници, пѣтующа агенти и др., а отъ друга страна тѣ ще консомиратъ каменни вжглища и редъ други спомогателни продукти, безъ които тия индустрии не могатъ да сѣществуватъ. Ако възприемемъ тезата на г. Стефановъ, да не дадемъ облаги на тѣзи индустрии, които обработватъ полуфабрикати, внасяни отвънъ, азъ се питамъ: какво положение ще настѣпи въ нашата страна? Това би значило, половината отъ тѣзи индустрии, подложени на една голѣма конкуренция, да ги унищожимъ, а съ това да унищожимъ може би повече отъ 2 милиарда лева капиталъ, вложенъ въ тѣхъ, да оставимъ на улицата безъ работа маса български граждани и да усилимъ още повече стопанската криза. Нека не бжде чудно на г. Стефановъ, че тѣзи индустрии нѣматъ голѣми кумини, че нѣматъ начело голѣми индустриалци, които имена да се чуватъ навѣсо и надѣсно. Тѣзи индустриалци не шумятъ около себе си, но тѣ сѣ вложили въ производство своитѣ капитали, своя трудъ. Може би тѣ изнемогватъ, може би живѣятъ всрѣдъ трудности, но тѣ продължаватъ да поддържатъ своитѣ индустриални предприятия, не за да използватъ облагитѣ на този законъ, но за да могатъ всрѣдъ стопанския хаосъ, въ който живѣемъ, да облекчатъ, доколкото могатъ, положението на българския народъ.

Поддържа се отъ известни политически сръди, че, като се даватъ облаги и привилегии на индустрията, прѣчи се на занаятчийското производство, и тѣзи сръди се стремятъ да ископятъ пропасть между нашата индустрия и нашето занаятчийско производство. Споредъ менъ, това е едно заблуджение, което трѣбва да бжде премахнато, защото въ индустрията важна роль въ производството играе машината, когато въ занаятчийското производство по-голѣма роль играе рѣчниятъ трудъ и изкуство. Ние видѣхме, че тѣзи занаятчийски производства, които не издържаха конкуренцията на машината, постепенно изчезнаха, а останаха само жизнеспособнитѣ занаятчийски производства, които издържатъ на конкуренцията на индустрията и които отъ денъ на денъ закрепватъ. Вие знаете, че и въ най-голѣмитѣ индустриални страни, като Англия, Франция и Германия, наредъ съ крупната индустрия, вирѣе и едно солидно, здраво,

модерно занаятчийство. Че действително съ настоящия законопроектъ не се цели да се убие нашето занаятчийство съ тѣзи облаги, които се даватъ на индустриалцитѣ, се вижда отъ това, че въ законопроекта е предвидено, когато 7 души занаятчи се организиратъ въ коперация, да се ползватъ и тѣ отъ сѣщитѣ облаги. И нашиятъ занаятчи, който се ползува отъ тѣзи облаги, може да внесе машини и сѣчива, необходими за неговото стопанско предприятие, които машини и сѣчива не се произвеждатъ въ България, а идватъ отъ чужбина безъ вносно мито; и той се ползува отъ облекчения при превода на своитѣ произведения по българскитѣ държавни желѣзници и т. н.

Ц. Табаковъ (зан): Защо не освобождавате занаятчиитѣ отъ данѣцитѣ както индустриалцитѣ?

С. Бояджиевъ (д. сг): И на този въпросъ ще дойда.

Г. г. народни представители! Съ законопроекта се цели да се създаде едно примирение между интереситѣ на нашето занаятчийско и индустриално съсловие — тия две съсловия да си подадатъ братски ръка, да координиратъ своитѣ усилия, да творятъ стопанския животъ въ нашата страна, за да изживѣемъ трудноститѣ, които войнитѣ ни оставиха, а не да се копае пропасть помежду имъ, не да се поставятъ интереси противъ интереси, не да се създаватъ вражди и конфликти.

Въ дебатитѣ по настоящия законопроектъ се повдигна и другъ единъ въпросъ: сме ли ние индустриална страна и трѣбва ли да бжде това нашето желание — да се стремимъ да направимъ нашата страна предимно индустриална?

Г-да! На всички ни е ясно като бѣлъ день, че никога не можемъ да бждемъ предимно индустриална страна, че винаги, поради нашата стопанска структура и стопански условия, ще останемъ една земеделско-скотовѣдна страна. Но необходимо е, както изтъкнахъ, да развиемъ у насъ оная индустрия, суровитѣ материали за която се произвеждатъ въ нашата страна и които трѣбва да бждатъ преработвани отъ наша индустрия. И следъ това, г-да, въ нашия стопански животъ ще играе роля и нашето занаятчийство, което трѣбва да се закрепни. Но на първо мѣсто, пакъ повтарямъ, ние ще си останемъ една земеделско-скотовѣдна страна.

Ц. Табаковъ (зан): Вече е закрепено занаятчийството и земеделчието и сега остава индустрията!

С. Бояджиевъ (д. сг): Какви сѣ облагитѣ, които се даватъ на нашитѣ индустриалци по настоящия законопроектъ? Първитѣ и най-важнитѣ облаги, това сѣ: освобождаването отъ вносни митнически берии суровитѣ материали, машинитѣ и сѣчивата за индустрията и освобождаването отъ износни митнически берии всички фабрики, които се изнасятъ отъ България въ чужбина. Това сѣ едни отъ най-главнитѣ облаги, които настоящиятъ законопроектъ дава на нашата индустрия и които облаги, споредъ менъ, трѣбва и за въ бждеще да продължатъ.

Втора облага, това е намалението на такситѣ за подвозъ по българскитѣ държавни желѣзници на ония машини и сѣчива, на ония сурови материали, които сѣ необходими за нашата индустрия, както и за подвоза на готовитѣ фабрики въ разнитѣ краища на страната или за износъ извънъ предѣлитѣ на България. И тая облага, споредъ менъ, трѣбва да сѣществуватъ, защото отъ това българскитѣ държавни желѣзници нѣма да претърпятъ голѣма загуба. Тая индустрия създава трафикъ на тия желѣзници, а когато се създава трафикъ, безспорно, на всѣко едно предприятие, па било то частно стопанско предприятие, ще трѣбва да се направятъ тия улеснения, тия облекчения, тия отстъпки.

Трета една облага, която се дава, тя е да могатъ тия индустриални предприятия да отчуждаватъ известни мѣста за пѣтища, за съобщения и за всичко, що имъ е нужно за тѣхното развитие. Азъ мисля, че и тая облага трѣбва да остане. Това не е много голѣма жертва, която се прави за интереситѣ на нашата индустрия.

И четвъртата главна облага, споредъ мене, това е освобождаването на нашата индустрия отъ плащане на данѣци. По тоя въпросъ, г. г. народни представители, ще ми позволите да имамъ особено мнение. Когато мелничарската, бирената, спиртната, преждарската индустрии и тъкането на вълнени платове не се освобождаватъ отъ плащането на данѣци — особено спиртната, бирената и мелничарската индустрии, които сѣ въ едно много тежко и трудно положение — азъ мисля, че и останалитѣ индустрии у насъ би трѣбвало да понесатъ единъ малкъ данѣкъ. Първата стѣпка, която е направена въ това отно-

иение съ настоящия законопроектъ, е, че вторитѣ петъ години тия индустриални предприятия ще плащатъ 25% отъ данъка-сгради, данъка-занятие и данъка върху дружествата, заедно съ тѣхнитѣ врѣхнини; третитѣ петъ години ще плащатъ 50% и въ последствие ще плащатъ вече пълненъ данѣкъ. Азъ мисля, че въ това отношение може да се направи още една стѣпка, като възприемемъ, че първитѣ петъ години трѣбва да плащатъ 25%, вторитѣ петъ години — 50%, третитѣ петъ години — пълненъ данѣкъ. Азъ смѣтамъ, когато всѣки български гражданинъ, билъ той най-последниятъ, който работи съ най-скромни срѣдства, плаща данѣци на тая държавна, би било несправедливо да освободимъ едно съсловие, като индустриалното, да не плаща никакви данѣци. Ние всѣчки знаемъ, че повечето отъ тия данѣци, които отиватъ въ държавата, окръжитѣ и общинитѣ, се употребяватъ за създаване условия да може стопанскиятъ животъ въ страната да се развива, да има благоденствие. Индустрията е едно отъ тия стопанства, които най-много се ползватъ отъ облагитѣ, които държавата, окръжитѣ и общинитѣ даватъ за повдигането изобщо на народното стопанство у насъ. Ето защо съзнанието на нашитѣ индустриалци и дългѣтъ имъ като български граждани ще трѣбва да имъ повели да се съгласятъ — па и г. министърътъ на търговията ще трѣбва въ комисията да се съгласи — това положение да се видоизмѣни, като се направи, както казахъ, втората стѣпка, която не е страшна, която не е опасна, която ще повлѣче подире си едно облагане отъ 40—50—60 милиона лева, нищожно въ сравнение съ рѣста на нашата индустрия, която, както изтъкна г. министърътъ на търговията, при вложенъ капиталъ отъ 4 и половина милиарда лева, има едно производство отъ близо 4 и половина милиарда лева, а е освободена презъ 1926 г. отъ 136 милиона лева данѣци. Ако действително е вѣренъ този фактъ, че за 1926 г. тая е жертвата, която прави държавата, като освобождава покровителствуваната индустрия отъ данѣчно облагане, . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: Точно така.

С. Бояджиевъ (д. сг): . . . азъ мисля, че тия 136 милиона лева не сѣмъ страшилище за 800-тѣ индустриални предприятия, които печелятъ, които могатъ да платятъ този данѣкъ. Като знаемъ, че данѣкътъ се взема не върху капитала на едно предприятие, а върху печалбата му, и като имаме предъ видъ, че днесъ имаме единъ справедливъ данѣченъ законъ, споредъ който максималниятъ данѣкъ е 32% — не както доредъбашки законъ, по който се облагаха съ 100% голѣмитѣ печалби — когато ние имаме една данѣчна система, която не е страшна, не е опасна, азъ мисля, че българскитѣ индустриалци нѣма да понесатъ абсолютно никаква тежестъ, а ще се отърватъ отъ укора на другитѣ съсловия, отъ укора на демагозитѣ, които навсѣкъде говорятъ, че индустриалецѣтъ билъ по всички линии облагодетелствуванъ, че той не плаща данѣкъ, че той най-много се ползува отъ облагитѣ на държавата.

Една голѣма придобивка по настоящия законопроектъ, споредъ мене, е премахването дѣлението облагитѣ на общи и специални — сега оставатъ едни облаги — и премахването на районитѣ. Въ миналото даването на райони и даването на специални и общи облаги бѣше една голѣма прѣчка за развитието на нашето индустриално производство. Имаше такива случаи: въ единъ и същъ районъ едно предприятие се ползува отъ специални облаги, а друго предприятие отъ сѣщия браншъ се ползува само отъ общи облаги, и вследствие на това неравенство въ даването на привилегии, явяваше се една завистъ, явяваше се често пѣти едно съревнование, една борба между тия две предприятия отъ единъ и сѣщия браншъ; вмѣсто тѣзи хора да употребятъ своитѣ усилия, за да развиятъ своитѣ предприятия, често пѣти тѣ едни други се унищожаваша. А имаше и случаи, когато райони, които бѣха запазени за известенъ родъ индустрии, стоеха съ години запазени, безъ да бѣде създадена въ тѣхъ известна индустрия.

Правъ е г. министърътъ, като казва въ мотивитѣ къмъ законопроекта, че индустрия се създава въ тия центрове, където има естествени условия за това. На първо мѣсто индустрия може да се създаде тамъ, където има свободна работническа рѣка. Индустрия, която преработва продуктитѣ на земледѣлския трудъ, ще се създаде тамъ, гдето се добиватъ тия продукти. Следъ това, индустрия може да се създаде тамъ, гдето има добри съобщения, гдето покупателятъ лесно може да се яви, за да купи индустриалнитѣ произведения. Това сѣмъ обективнитѣ условия, които изникватъ на животъ известно индустриално предприятие.

Когато махнемъ тия райони, когато махнемъ дѣлението на специални и общи облаги, ние ще дадемъ възможностъ да изникватъ и да се развиватъ индустрии тамъ, гдето има естествени условия за тѣхното развитие, а нѣма да ги принуждаваме да отиватъ силомъ тамъ, гдето нѣма такива условия.

По въпроса за употребата на горивния материалъ пакъ отъ г. Стефановъ се изтъкна, че нищо не се говори въ този законопроектъ. Напротивъ, ще кажа азъ, въ самия законопроектъ е казано, че се даватъ предимства, облаги на всички ония индустрии, които иматъ двигатели, които като горивенъ материалъ употребяватъ каменни и дървени въглища. Това сѣмъ наричатъ машини и газожениитѣ мотори. А на тая индустрия, която на първо време не може да замѣни своитѣ двигатели и ще трѣбва да си служи съ дизелови или бензинови мотори, правятъ се редица облекчения. Напр., превозването на материалитѣ, нужди за облаждане на тая индустрия, става съ 25% намаление отъ действующитѣ тарифи, а освенъ това за първитѣ години тя се освобождава отъ данѣци. Презъ вторитѣ петъ години вече тя ще плаща 25% отъ припадащитѣ се данѣци, а презъ последнитѣ петъ години — 50%. Това е една система на облекчения съ огледъ да може въ края на 15-тѣ години, когато изтича срокътъ на данѣчното облекчение по законопроекта, да замѣсти дизеловитѣ и бензиновитѣ мотори съ парни и електрически мотори. Както виждате, и въ туй отношение законопроектътъ цели да насърчи, да покровителствува нашето минно и горско производство.

Въ чл. 17 се казва, че индустриални предприятия, които използватъ каменни карнери, принадлежащи на общини, чакълъ и пѣсокъ и други подобни материали за своитѣ нужди, ще трѣбва да плащатъ известна такса по споразумение между общината и предприятието. Въ случай на споръ между дветѣ страни, спорътъ ще се разрешава отъ Министерството на търговията, промишленостя и труда. Азъ мисля, че ще трѣбва да се премахне тази частъ отъ алинея втора на чл. 17, която говори за арбитражъ, защото това обстоятелство ще поражда конфликти, които не сѣмъ въ интереса нито на самитѣ предприятия — които ще бждатъ още въ началото на своето развитие — нито ще бждатъ въ интереса на самитѣ общини, където ще се създаватъ тѣзи предприятия.

Че нашата индустрия действително е направила голѣмъ прогресъ, особено следъ войната, въ това ние се убедихме отъ официалнитѣ статистически данни, които ни приведе г. министърътъ на търговията зачера. Ние видѣхме, че покровителствуванитѣ наши индустриални предприятия сѣмъ достигнали до колосалната цифра 800, че вложенитѣ въ тѣхъ капиталъ е 4½ милиарда лева. Работнитѣ, ангажирани въ тѣзи предприятия, възлизатъ на 23.000 челоуѣка, плюсъ 16.000, ангажирани въ нашето тютюнево производство, това сѣмъ 39-40.000 работници, ангажирани въ тия наши индустриални предприятия. А жертвитѣ, които се правятъ за тѣзи предприятия, както ви изтъкнахъ и по-рано, сѣмъ нищожни. Нѣма тази опасностъ, за която говори вчера г. Стефановъ — че може поради този законопроектъ покровителствуванитѣ индустриални предприятия у насъ отъ 800 да станатъ 1.800, и по този начинъ министърътъ на финанситѣ да се намѣри въ невъзможностъ да се справи съ загубата, която фискътъ ще понесе. И това е много топанъ казано, защото въ законопроекта има положения, въ които се казва, че нѣма да се позволи създаването на нови индустрии, когато нашиятъ пазаръ е наситенъ, когато съществующитѣ индустриални предприятия сѣмъ достатъчни и произведенитѣ на новитѣ предприятия не могатъ да намѣрятъ пласментъ въ страната. Но и нѣмаше нужда това положение да го има въ законопроекта. Икономически законъ е, че щомъ известенъ браншъ отъ индустрията създава достатъчно производство, за да задоволи нуждитѣ на мѣстния пазаръ, появяването на нови подобни предприятия спира. Ние знаемъ, че не може да се създаватъ съ хиляди предприятия отъ известенъ браншъ. Ние знаемъ, че индустриалнитѣ браншове не сѣмъ стотици, както г. Стефановъ изтъкна, но десетки. И когато отъ всѣки браншъ се създадатъ 10—20 предприятия съ тази мощностъ, която предвижда законопроектътъ, тѣ ще бждатъ достатъчни да задоволятъ мѣстнитѣ нужди. И ако въ комисията намѣримъ, че тая мощностъ, както се предвижда въ законопроекта — 10 конски сили, най-малко 10 работника и машини на стойностъ 20.000 златни франка — бжде малка, азъ мисля, че г. министърътъ на търговията нѣма да има нищо противъ да бжде увеличенъ този пензъ. И тогава тази опасностъ, за която ни говореше г. Стефановъ — че единъ бояджия ще може съ 2.000 л. да използва облагитѣ, които

предвижда законътъ, и по такъв начинъ да се създаде една аномалия въ нашия промишленъ животъ — сама по себе си ще изчезне.

Единъ другъ въпросъ, така също важенъ споредъ менъ, който е застъпенъ въ настоящия законопроектъ, е работническиятъ въпросъ. Тамъ се предвижда, щото нашата индустрия съ течение на времето да се освободи отъ чуждата работническа рѣжа, особено отъ специалиститѣ, които сѣ ангажирани въ нашитѣ индустриални предприятия. Но колкото и да желаемъ да освободимъ напълно нашитѣ индустриални предприятия отъ чужди работници, не можемъ да постигнемъ това, защото не зависи отъ нашата воля. Ние живѣемъ въ стопански връзки и съ другитѣ държави. Че ние имаме наши подданици въ чужбина, които работятъ тамъ и изкарватъ своето препитание. Ние имаме сключени конвенции за взаимностъ съ Ромъния, съ Унгария, съ Чехославия — можемъ да сключимъ такива конвенции и съ други държави — въз основа на които чуждитѣ държави допускатъ въ своитѣ предѣли наши подданици да работятъ и да изкарватъ своето препитание и ние допусчаме тѣхни подданици въ нашитѣ предѣли да работятъ и да изкарватъ своето препитание. Докато сме ангажирани съ тия конвенции, не можемъ съ единъ замахъ да изпѣдимъ всички чужди подданици отъ България и въ индустриалнитѣ предприятия да оставимъ само български подданици.

Предвиденото облекчение за новитѣ индустрии въ страната, като шапкарство, парфюмерия, кожни издѣлци, споредъ мене, е една навременна мѣрка. Кожарската индустрия у насъ отъ день на день се засилва, взе грамадни размѣри и нейнитѣ произведения се търсятъ отъ нашия консуматоръ. Онова голѣмо количество чужда валута, което отиваше за вноса на продуктитѣ на тия три индустрии — парфюмерия, кожарство и шапкарство — днесъ остава у насъ. У насъ има всичкитѣ условия да се развие, напр., кожарската индустрия, защото имаме суровитѣ материали. Днесъ у насъ се изработва лакъ фина, шевро фина, изработватъ се всички овѣзи кожи, които до сега внасяхме отъ Франция, Германия и Италия. У насъ има и достатъчно спиртъ и растителни есенции, които могатъ да бѣдатъ чудесенъ материалъ за парфюмерийната индустрия. Също у насъ има всички материали за развитието на шапкарството. И когато ние искаме да нагодимъ шапкарската индустрия фабрично, не така, както г. Стефановъ изтъкваше, просто да фасонираме само, но да я нагодимъ на фабрична основа, както изисква законопроектътъ — да се вложатъ машини, да се вложи двигателна сила, да се вложи голѣмъ капиталъ, да се вложи работническа рѣжа — безспорно тази индустрия, поставена на такава основа, ще оправдае жертвитѣ и привилегиитѣ, които настоящиятъ законопроектъ ѝ дава.

За да може нашата индустрия да се развива и крепне, не сѣ достатъчни само тѣзи облекчения, които настоящиятъ законопроектъ дава. Единъ отъ главнитѣ фактори, лѣстѣтъ за индустриалното развитието на една страна — това е кредитътъ. Може да имате налице всички стопански условия, може да имате всичкото желание и да проявявате всички инициативи за развитието на едно индустриално предприятие, но като нѣмате пари, като нѣмате капиталъ, като нѣмате кредитъ, абсолютно нищо не можете да сторите. Въ Германия презъ 1921 и 1922 г., когато се обезпечи германската марка, когато настѣпи страшната финансова криза, американцитѣ се възползуваха, закупиха половината отъ акциитѣ на най-тежката германска индустрия и днесъ индустриална Германия прѣщи отъ производство, но половината отъ дивидентитѣ на акциитѣ на тая индустрия отива въ каситѣ на американскитѣ банки. Нека се стремимъ да не доживѣемъ и ние такъвъ моментъ — нашата индустрия да влѣзе напълно въ рѣцетѣ на чужденци. У насъ, г-да, за нещастие, имаме единъ такъвъ фактъ: Съединенитѣ тютюневи фабрики, една отъ първитѣ наши индустрии отиде вече въ рѣцетѣ на чужди капиталисти. А споредъ моитѣ сведения, има и други важни индустрии въ страната, които се клатушкатъ и може би ще станатъ жертва на чуждия капиталъ.

Ето защо, казвамъ, не сѣ достатъчни само тѣзи облекчения, които даваме съ законопроекта. Ние вече гласувахме на първо четене законопроекта за промишлената банка и нека пожелаемъ въ скоро време той да стане законъ, за да може съ кредититѣ, които тази банка ще дава, да се подкрепи нашата индустрия и да се спаси отъ тази зависимостъ, въ която може да попадне — да нѣмамъ

българи акционери, а да имаме чужденци акционери въ нашитѣ индустриални предприятия.

Една добра страна на настоящия законопроектъ е тази, че той се съгласува съ всички овѣзи мѣроприятия и инициативи, които Министерството на земледѣлието взема за развитието и за рационализирание на нашето земледѣлско стопанство. Ние виждаме, че за индустриитѣ, които иматъ за обектъ сурови материали, продукти на българския земледѣлецъ, като памукъ, ленъ, конопъ, коприна и юта, се предвиждатъ специални облаги, защото тия индустрии сѣ крупни и изискватъ голѣми капитали, грамадни машини. И затуй по законопроекта се изисква тия индустрии да иматъ капиталъ, вложенъ въ инвентаръ, най-малко отъ 250.000 лева златни, за да имъ се дадатъ по-голѣми права и привилегии. И когато осигуримъ предачеството на тѣзи наши продукти, ще можемъ да засилимъ и тъкачната индустрия — памучната, конопената, копринената, ютената и др. А засилимъ ли тѣзи индустрии, г. г. народни представители, то значи да засилимъ нашето земледѣлско стопанство. Всички опити, които Министерството на земледѣлието предприема, за да се сѣе конопъ, ленъ, памукъ, за които има всички климатически условия да вирѣятъ въ нашата страна, ще ни докаратъ грамаденъ успѣхъ. Тогава вносътъ на тия стоки въ полуфабрикати и фабрикати ще намалѣе. Днесъ ние внасяме за близо 1 милиардъ и 200 милиона лева отъ тия фабрикати, които вносъ при развитието на нашата индустрия ще може да намалѣе поне наполовина. Г. Стефановъ се противопостави на даванетоъ облаги на индустрии, които работятъ съ полуфабрикати, но азъ ще му кажа, че и текстилната индустрия, въ която той участва, също работи съ полуфабрикати, защото внася прежди отъ чужбина, които се освобождаватъ отъ мито.

Министъръ Ц. Бобошевски: И въ най-голѣми количества.

К. Томовъ (з): Затуй трѣбва да се раздѣлятъ на категории: които внасятъ полуфабрикати, да получаватъ по-малки облаги.

С. Бояджиевъ (д. ср): За известни индустрии, които сѣт необходимостъ за нашето земледѣлско стопанство, азъ мисля, че трѣбва да се направятъ още жертви. Такава е индустрията за химически торове. У насъ говоримъ и полагаме всички усилия, за да може нашето земледѣлско стопанство да бѣде рационализирано, да се въведатъ въ него всички земледѣлски орѣдия и сѣчива и да се модернизира обработването на земята, за да се получи по-голѣма доходностъ отъ декаръ земя. Правимъ сравнение и казваме, че въ Холандия, Германия и Дания се получава 280, 250, 220 кгр. зърно на декаръ, обаче, никои не се замисли, че за да могатъ Германия, Дания и Холандия да получатъ тази доходностъ на декаръ земя, тамъ наторяватъ земята. Че и днесъ България нѣма угаръ, цѣлата площъ се засѣва, а нѣкъде имаме и две-три земледѣлски култури. Но нашата почва се изтощава, тя има нужда отъ наторяване, за да можемъ да получимъ онзи рандеманъ, за който въ говори г. министърътъ на земледѣлието. Но, за да постигнемъ това, ние трѣбва да създадемъ индустрия за химически торове, която се е развила въ такъвъ голѣмъ мащабъ въ Западна Европа. И затуй виждаме, че Чехия изнася 300 милиона килограма захаръ, Франция — 220 милиона килограма. Западнитѣ индустриални страни могатъ да изнасятъ въ такъвъ размѣръ продукти на земледѣлското производство само затуй, защото тѣхната земя се тори редовно.

Ето защо, казвамъ, специално за тия индустрии трѣбва да се предвидятъ, освенъ облагитѣ, които законопроектътъ предвижда, още и даванетоъ на специални премии, защото тѣ употребяватъ сурови материали, които дава нашето земледѣлско стопанство. Франция и днесъ още продължава да дава премии отъ единъ франкъ, т. е. 5-50 л. на всѣки изнесенъ килограмъ захаръ. Безспорно, тази премия оказва влияние за развитието на захарната индустрия въ Франция, която индустрия употребява продукти на мѣстното земледѣлско стопанство. Би трѣбвало и ние да въведемъ това, което прави Франция; този принципъ — да се даватъ премии за всѣки изнесенъ килограмъ захаръ — трѣбва да се възприеме и отъ насъ, да легне въ нашия законопроектъ, макаръ че нашето финансово положение не ни позволява да даваме тия премии. Обаче ние ще трѣбва да намѣримъ начини да развиемъ у насъ индустрията за химически торове, тъй като тя може да бѣде отъ полза за нашето земледѣлско стопанство.

Също така ще трѣбва да намѣримъ срѣдства и начини да развиемъ у насъ и индустрията за производство на зем-

ледълски сѣчива, каквито внасяме годишно отъ чужбина за 500 до 600 милиона лева, и вносътъ на които ще продължава и занапредъ, защото земледѣлскитѣ инвентаръ постоянно се изхабява и трѣбва да се подновява. Ето защо, за да може да се насърди и индустрията за производство на тия необходими за земледѣлското ни стопанство сѣчива и орѣдия, ще трѣбва съ законопроекта и на тая индустрия да се даде нуждното покровителство.

Вчера единъ народенъ представителъ твърде леко хвърли укоръ и едва ли не обвини индустриалцитѣ на бира и спиртъ, че сѣ съ картелирали, съ целъ да експлоатиратъ и ограбватъ българския потребителъ. Г. г. народни представители! Така може да говори всѣки другъ, но не и единъ народенъ представителъ. Да говори тъй единъ народенъ представителъ, то значи да не познава фактическото положение на тѣзи нещастни индустрии въ България. Преди 2—3 години, когато нашето лозарско и овощарско съсловие страдаха, когато производството на нашитѣ лозари и овощари бѣше грамадно и не можеше да намѣри пазаръ въ страната, а въ чужбина ние не бѣхме си пробали пътъ и производството се обезценяваше, правителството бѣ юставено предъ дилемата: дали да защити интереситѣ на нашето овощарско и лозарско съсловие, или да защити интереситѣ на бирената и спиртна индустрии. И тѣ предпочете да защити интереситѣ на лозаритѣ и овощаритѣ, жертвува интереситѣ на бирената и спиртната индустрии, като увеличи акциза на спирта и бирага, и при така увеличени акцизъ, тѣ бѣха поставени въ невъзможностъ да работятъ, не можеха да правятъ конкуренция на продукта на българския лозаръ и овощаръ и тия индустрии почти замръха. И днесъ, вмѣсто да търсимъ срдства да съживимъ тѣзи две индустрии, въ които е вложено такова голѣмо богатство, вмѣсто да ги извадимъ отъ това отчаяно положение, ние идемъ да хвърляме укоръ, че тѣзи индустрии експлоатиратъ българския потребителъ! Ако този народенъ представителъ си бѣше далъ трудъ да узнае, че отъ 6 спиртни фабрики само една работи, и то неизползувайки цѣлия си капацитетъ, защото отъ 5—6 милиона литри спиртъ произвежда едва два милиона, понеже вътрешниятъ пазаръ е много слабъ, а външниятъ пласментъ е слабъ; че отъ 15—16 бирени фабрики работятъ само две, които сѣщо не могатъ да развиятъ напълно своя капацитетъ, защото могатъ да пласиратъ едва 40.000 хектолитри бира — а това е нищожно количество при онзи капацитетъ, който биха имали всички бирени фабрики, ако биха били въ пълно действие, въ пълно производство — казахъ, ако всичко това тоя народенъ представителъ знаеше, той не би ималъ смѣлостта да излѣзе тукъ да хвърли тоя упрѣкъ.

Г. г. народни представители! Така стои и въпросътъ съ нашата мелничарска индустрия. По-рано, когато ние намирахме пазаръ на нашитѣ брашна въ Гърция и Турция, имаше условия за тая индустрия — за мелницитѣ въ Бургазъ, Ямболъ, Девня — да се развива и да изнася своитѣ продукти на атинския и цариградския пазари. Но когато въ Гърция и Турция, било съ мѣстни, било съ чужди капитали, се инсталираха грамадни мелници и правителствата на тия държави вземаха мѣрки, като наложиха голѣми вносни митни такси, нашиятъ вносъ на брашна въ тия държави стана невъзможенъ. Кѣде другаде може да разчитаме да намѣримъ пазаръ на нашитѣ брашна? Дали въ Италия, или въ Франция, кѣдето американски и мѣстни италиански и французки брашна ни конкуриратъ по всички линии? Безспорно, нашата мелничарска индустрия при това положение, при което е поставена, изнемогва, и ще трѣбва правителството да насочи своитѣ усилия да намѣри начинъ, щото тази индустрия, въ която сѣ ангажирани грамадни български капитали и спестявания, да може да излѣзе отъ своето тежко безизходно положение.

Едно отъ срдствата да може нашата индустрия да вирѣе и да се развива все повече и повече сѣ и мострениитѣ панаири, които въ всички промишлени държави на Европа се устройватъ. И ние виждаме въ една индустриална Германия мострениитѣ панаири въ Лайпцигъ и Франкфуртъ да играятъ една голѣма роля за развитието на тамошното индустриално производство. Въ Чехословашко, сѣщо така промишлена страна, голѣма роля въ това отношение играятъ панаиритѣ въ Братислава и Прага. Таква панаири има и въ Буда-Пеща (Унгария), въ Виена (Австрия) и въ всички напреднали индустриални страни. Защото, г. г. народни представители, мострениитѣ панаири сѣ едно сборище, кѣдето българскиятъ производителъ излага своето производство, кѣдето българскиятъ потребителъ и посрѣдникъ отива да види производството на българския промишленникъ, да го опознае, да го предпочете предъ чуж-

дото и по такъвъ начинъ то да може да намѣри пазаръ и пласментъ. Това сѣ то мострениитѣ панаири.

У насъ Горноорѣховската община взе инициативата да се организира и устрои такъвъ мостренъ панаиръ. Отначало, мога да ви кажа, този панаиръ имаше голѣми успѣхъ, отлични резултати. Всички промишленници чувствуваха успѣхитѣ, които този панаиръ носи за тѣхнитѣ интереси. Тамъ нашиятъ производителъ можеше да види нашето национално производство. Дотогава много български мислѣха, че нашето индустриално производство е негодно, недоброразлично, лошо. И поради това нашитѣ индустриалци се принудиха да го онаковатъ съ английски, френски, нѣмски етикети и да го поднасятъ на нашия потребителъ като чуждо производство, защото въ нашия консоматоръ бѣше залегнало убеждението, че българското производство е лошо, той бѣгаше и се отвращаваше отъ него и предпочиташе чуждото. Съ тѣзи панаири ние помогнахме на маса невѣрующа хора да съзнаятъ своята грѣшка и да обикнатъ своето, родното, за да може българскиятъ индустриалецъ да излѣзе съ български етикети, съ български марки върху произведенитѣ отъ него продукти, да привлече българския потребителъ да купува български произведения. Но и въ това отношение, г. г. народни представители, ние много скоро се възпламеняваме и много скоро угасваме. Взеха се маса инициативи за уреждане такива панаири отъ този или онзи градъ, отъ това или онова село, и по този начинъ тѣзи мострени панаири се израждатъ постепенно-постепенно. Днесъ българскиятъ индустриалецъ е разколебанъ, дезорганизиранъ и се чуди на кой мостренъ панаиръ да отиде, защото на 20 мѣста го канятъ да излага свои произведения. По този начинъ, повтарямъ, тази идея за уреждане на мострени панаири, която можеше да допринесе твърде много за развитието на нашата индустрия, постепенно-постепенно се проваля. И като изтъквамъ този печаленъ фактъ, азъ апелирамъ къмъ правителството, къмъ Министерството на търговията да прояви по-голѣми интересъ въ това отношение, да не гледа хатѣра на този или онзи градъ, защото не може да се привежда стопанската политика за хатѣра на този или онзи. Трѣбва да се усвои едно: или тѣзи панаири сѣ навременни и носятъ ползи за нашия стопански животъ, или сѣ вредни и нѣматъ нужда отъ покровителство отъ страна на държавната власт. Това е положението, споредъ мене.

Освенъ това трѣбва да се каже, че въ страната трѣбва да се подпомага, трѣбва да има само единъ единственъ панаиръ, че българското стопанство е малко, за да има два, три панаири. И ако Германия, която има гора отъ кумини, има два панаира — въ Лайпцигъ и въ Франкфуртъ — не може България да има десетъ. И азъ мисля, че Министерството на търговията, ако не се занимае съ тази материя и не я уреди съ специаленъ законъ, както въ всички други страни, ще трѣбва въ настоящия законопроектъ да се предвиди една клауза, че всички индустриалци, които се ползватъ отъ облагитѣ на този законъ, сѣ задължени да участвуватъ въ единствения мостренъ панаиръ въ Горно-Орѣховица. Съ това, азъ мисля, не ще създадемъ никакви затруднения на нашия индустриалецъ, защото управлението на мострениия панаиръ ще приема мостритѣ отъ заведението на индустриалеца, ще ги превозва съ свои собствени разходи, ще ги излага и ще ги връща обратно на индустриалеца. Българскиятъ индустриалецъ, значи, ще бѣде задълженъ да представи на разположение на управлението на панаира една колекция отъ мостри отъ своето производство. Като поеме такава задължение българскиятъ индустриалецъ, ние ще можемъ по този начинъ да узаконимъ единъ единственъ мостренъ панаиръ, за да не се пилѣятъ на много мѣста нашитѣ промишленници. Това ще бѣде въ тѣхенъ интересъ преди всичко. А това и тѣ го желаятъ. Доказателство сѣ резолюцитѣ, съ които самитѣ индустриалци апелиратъ къмъ правителството да узакони единъ единственъ панаиръ въ България, а не два или петъ. И като ви говоря това, г-да, не го говоря отъ локаленъ егоизъмъ. Въпросътъ е да услужимъ на нашата национална индустрия, да услужимъ на нашата промишленостъ. Това сѣ съображенията. Това трѣбва да се съзнае отъ всички ни. Това е едно полезно дѣло, което ще трѣбва да се подкрепи, ще трѣбва да се организира и да се намѣри начинъ, по който да се гарантира неговото бѣдше.

Тукъ завчера отъ г. Пждарева се изтъкна, че известни наши производства не сѣ били застъпени въ законопроекта, като обектъ на покровителство, а именно производството на нашето лозарство, производството на нашето овощарство, производството на нашитѣ зеленчуци и производството на нашето скотовѣдство. Напротивъ, г. г. народни

представители, тия наши производства — земеделското, скотовъдското, овощарското и лозарското — сж застъпени въ отдѣла „консерви“. Законопроектътъ дава известни привилегии на индустриалнитѣ предприятия, които организиратъ на тия начала своето стопанство. Г. Пѣдаревъ питаше за тия производства и азъ му дѣлжа отговора, че тѣ сж застъпени въ законопроекта и че тия продукти, общо на земеделското производство, на лозарското производство, на овощарското производство, се ползуватъ отъ облагите на настоящия законопроектъ.

Едно отъ най-важнитѣ положения въ настоящия законопроектъ, г. г. народни представители, азъ виждамъ въ контролния институтъ. Не е достатъчно да се създадатъ условия и възможности на известни стопански предприятия да вирѣятъ и да се развиратъ, но тия стопански предприятия, които се ползуватъ отъ облагите на настоящия законопроектъ, трѣбва добросъвѣстно да изпълняватъ нарежданията, които законопроектътъ повелява. За нещастие, въ миналото много отъ покровителствуванитѣ стопански предприятия сж злоупотрѣбвали съ привилегиитѣ, които държавата дава на тѣхното производство. За бѣдеше тоя институтъ, който законопроектътъ предвижда, трѣбва да упражни по-ефикасенъ контролъ въ това отношение, за да може да се провѣрва често дали индустриалцитѣ изпълняватъ повеленията на законопроекта. Само тъй ние ще изпълнимъ добросъвѣстно дълга си като народни представители, когато даваме привилегии на едно съсловие, на една професия, като знаемъ, че и то добросъвѣстно ще поеме ангажиментъ да приложи всичкитѣ повеления на този законопроектъ.

За да докажа тия мои опасения, азъ ще си послужа съ случаи отъ миналото. Въ законопроекта сега се предвиждатъ известни привилегии на нашата индустрия оризолистене. По-миналата година, когато прокарахме законопроекта за износно-вносната митническа тарифа и когато наложихме едно вносно мито, достатъчно височко, да запазимъ нашитѣ оризосѣячи отъ конкуренцията на вноса на чуждъ оризъ, това го направихме съ съзнанието, че вършимъ едно полезно дѣло, да подкрепимъ, да поощримъ и да засилимъ нашето оризосѣене. Но въ случая нашитѣ фабрики за оризолостене вършатъ една спекула. Миналата и по-миналата година тия фабрики закупиха голѣма частъ отъ оризовото производство на дребни български оризосѣячъ, задържаха го въ своитѣ складове и безъ нужда повишиха изкуствено цената съ 5—6—7 л. на килограмъ. По тоя начинъ тѣ съзнателно изкористиха туй положение на българския консоматоръ и българския консоматоръ понесе една тежестъ отъ нѣколко милиона лева. За тия работи, споредъ мене, ще трѣбва въ настоящия законъ да има санкции, да има известни клаузи, които да държатъ отговорни тия наши промишленници за ония недобросъвѣстни действия, които тѣ биха извършили безъ нужда и то само отъ егоизъмъ за голѣми печалби.

Д. Зеграфски (з. в): И тая година сжщо се картелираха.

П. Анастасовъ (с. д): Това е обикновена история.

С. Бяджиевъ (д. сг): Другъ случай. Миналата година пакъ, когато промѣнихме износно-вносната митническа тарифа, наложихме близо 400 л. вносно мито на единъ кубически метъръ дървенъ материалъ. Това го направихме тъй сжщо съ съзнанието, че у насъ има достатъчно горски богатства, които доставятъ достатъчно дървенъ материалъ и трѣбва да развиемъ тая наша промишленостъ, дѣкорѣзачеството, като намалимъ вноса на този материалъ отъ чужбина. И мислѣхме, че, когато поставимъ 400 л. вносно мито на единъ кубически метъръ дървенъ материалъ, ще може да се подобри у насъ тая промишленостъ, ще могатъ тия наши индустриалци да усъвършенствуватъ преди всичко своитѣ технически съоръжения, да си подобратъ пѣтищата, изобщо да направятъ всички жертви и усилия, за да издигнатъ индустрията си на една по-голѣма висота, да я направятъ по-мощна, технически по-усъвършенствувана, за да могатъ да поднасятъ на българския потребител дървения си материалъ съ малки, облекчени цени. Но, за нещастие, ние виждаме отъ две години, че дървениятъ материалъ у насъ не само не поевтинява, но поскъпява. И стигнахме днесъ до това положение, че ромѣнскитѣ греди, които плащатъ 400 л. вносно мито, конкуриратъ въ цѣла Северна България гредитѣ на българскитѣ производители отъ Родопитѣ. Изглежда, че нашитѣ индустриалци само използватъ облагите, които имъ дава законътъ, а не се стремятъ да развиятъ производството си, да го издигнатъ на висота, за да могатъ да отбиятъ външната конкуренция, или да на-

малятъ ценитѣ на своето производство и постепенно — постепенно да облекчатъ хала на българския потребителъ и въ такъвъ начинъ да оправдаятъ жертвитѣ, които държавата прави, като имъ дава разни облекчения.

Така, въ миналото съществуваха паразитни фабрики за прарене на мукавени кутии и за кесии, които фабрики вършеха спекула. Нѣмаше и контрола. Голѣма частъ отъ мукавата и хартията, която се доставяше отъ странство, се продаваше контрабанда на пазара и се вършеше една голѣма нелоялна конкуренция на нашитѣ търговци на книжни материали; търговцитѣ, които внасяха хартия отъ странство, плащаха своитѣ мита, а тия господа, които имаха такива паразитни фабрики, внасяха хартия безъ мито и, вмѣсто да правятъ кутии, продаваха я на пазара на по-низка цена и съ това вършеха една нелоялна конкуренция. Тия индустрии въ бѣдеше нѣма да ги има. Но въ всѣки случай, понеже седемъ души могатъ да образуватъ кооперация и да се ползуватъ отъ облагите на законъ, както каза г. министърътъ, намиратъ се злонамѣрени хора, нѣколко души внасятъ капиталъ, образуватъ занаятчийска кооперация, за да се ползуватъ отъ всички облекчения, които законътъ имъ дава, внасятъ отъ странство материали безъ мито и не ги обработватъ на фабриката, а въ скритъ пѣтъ ги продаватъ като сурови материали и си дѣлятъ печалбитѣ. По такъвъ начинъ тѣ злоупотрѣбватъ съ правата, които законътъ имъ дава.

Ц. Табаковъ (зан): Отъ това добро се отказваме.

С. Бояджиевъ (д. сг): Ще ви изтъкна, г. г. народни представители, и другъ единъ фактъ — съ нашата спиртна индустрия. Говорихъ ви и по-рано, че тая индустрия замира, изтъкнахъ ви тогава и причинитѣ за това. Обаче напоследъкъ, когато се очерта изгледътъ за нашия лозаръ да получи една по-благоприятна цена за своя продуктъ, вследствие намирането на възможностъ за износъ въ чужбина, когато въ Гърция се очерта единъ пазаръ за износъ на нашия спиртъ, когато се очерта възможността за нашата спиртна индустрия на нова смѣтка да проработи, намѣри се една спиртна фабрика, която монополизира производството на спиртъ за себе си, като ангажира меласата на 5-тѣ захарни фабрики за 5 години. По този начинъ тя взе монопола на спиртното производство въ България. А всички знаемъ, що значи монополъ. Монополъ значи да разнолагашъ съ цената на този продуктъ, който произвеждашъ.

За да се противопоставимъ на тази егоистична политика, която се води отъ тая спиртна фабрика, и за да можемъ да отървемъ останалитѣ 5 спиртни фабрики отъ това положение, въ което сж изпаднали, лишени отъ суровъ материалъ за своето производство — а по-евтинъ материалъ за приготвяне на спиртъ отъ цеклото нѣма — мисля, че се налага дѣлгъ на правителството да влѣзе въ своята роля, да позволи на останалитѣ петъ спиртни фабрики да произвеждатъ спиртъ отъ кукурузъ и развалени храни, като плащатъ единъ акцизъ по-малкъ, отколкото акциза, който плаща тази фабрика, която приготвява спиртъ отъ меласа. По този начинъ ще се създаде една справедливостъ, нѣма да позволимъ на тази спиртна фабрика да има монопола на спиртното производство въ страната и да си играе съ цената на спирта на пазара, както иска.

Друго едно положение — въпросътъ за рѣзанкитѣ отъ цеклото. Тоя продуктъ напоследъкъ отиваше за угояване на нашия добитѣкъ. Въ Търновско и Русенско се създадоха щалове за угояване на добитѣкъ съ 2-3 хиляди глави едъръ рогатъ добитѣкъ. Така угоенъ, добитѣкътъ се изнасяше въ чужбина и по тоя начинъ българското скотовъдство се поощряваше и засилваше. Напоследъкъ, обаче, захарнитѣ фабрики, по егоистични съображения, за да получатъ повече пари отъ тѣзи рѣзанки, не ги продаватъ на споменатитѣ щалове и по тоя начинъ ковенно се прѣчи за засилването на скотовъдството въ нашата страна, когато държавата съ чували изсипва своитѣ облаги за тия захарни фабрики. Ето защо правителството не трѣбва да стои безучастно, а ще трѣбва да се намѣси като регулаторъ между интереситѣ на нашитѣ скотовъдци и интереситѣ на захарнитѣ фабрики. Ще кажа нѣщо повече — миналата година захарнитѣ фабрики продаваха рѣзанкитѣ по 50 л. тона, а тази година — по 100 л.

Ще се спра така сжщо, г-да, и на цената на захарта. Г. Петъръ Стояновъ изсипа цѣлъ купъ комплименти къмъ захарнитѣ фабрики и каза, че тѣ сж спасили нашето нацио-

нално стопанство и производство. Обаче азъ ще ви изтъкна, че захарнитѣ фабрики сѣ най-глезеното и галено дете на българската държава. Всички правителства винаги сѣ се стремѣли да задоволяватъ нашитѣ захарни фабрики, като сѣ правили туй съ съзнанието, че жертвитѣ се правятъ за българскитѣ цвеклопроизводители. Обаче фактически, въ края на краищата, българскитѣ цвеклопроизводители по-малко се ползватъ отъ това покровителство, а повече печелятъ и повече го използватъ българскитѣ индустриалци на захаръ. За да не бѣда голословенъ, азъ ще ви изтъкна фактъ. Преди 4 години захарнитѣ фабрики плащаха тона цвекло 820 л. На ангажиранитѣ въ тия предприятия работници се плащаше 60 л. надница. Стовареното по гаритѣ цвекло гниеше — 20% изгниваше, а 80% оставаше здраво; цвеклото не се почистваше, а се вземаше съ калъта и шумата. Рандемантъ, доходността отъ тонъ цвекло бѣше 12, а днесъ е 18—20 и стига до 22 — рандемантъ, който се равнява на тоя въ Германия и Чехия. Това стана, защото захарнитѣ фабрики подобриха семето и изобщо създадоха всички технически условия, за да поевтинѣе. При все това, обаче, захарнитѣ фабрики повишиха цената на захаръта. И отъ онова облекчение, което имъ направи държавата, като стана посредникъ, и се постигна цена на тона цвекло 620 л., досега цената на захаръта се повиши съ 3 л. и 40 ст. Нѣщо повече, г. г. народни представители, когато държавата бѣше като посредникъ въ отношенията между захарнитѣ фабрики и цвеклопроизводителитѣ, тя взема една декларация отъ фабричитѣ, че при 620 л. тонъ цвекло, въ случай, че цената на захаръта на международнитѣ пазарища се повиши, това нѣма да даде основание на захарнитѣ фабрики да повишатъ цената на захаръта на мѣстния пазаръ, а това повишение може да стане само съ съгласието на Министерството на финанситѣ, като разликата въ повишението на цената бѣде не само въ интересъ на захарната индустрия, но и въ интересъ на българскитѣ цвеклопроизводители, т. е., като на тонъ цвекло ще се плаща повече. И тази декларация захарнитѣ фабрики изкористиха, като миналата година не изпълниха добросъвестно поетия ангажментъ, като платиха на тонъ допълнително по 18 л., когато трѣбваше да платятъ по 30 л. А днесъ правятъ нѣщо много по-лошо — тѣ не увеличаватъ цената на захаръта, а увеличаватъ цената на амбалажа на захаръта, за да могатъ по тоя начинъ да се освободятъ отъ ангажмента за доплащане на българския цвеклопроизводителъ.

Ето, г-да, като изтъквамъ тия печални факти, азъ не правя това съ предубеждението, че държавата трѣбва да насочи своята политика противъ тия индустрии, защото тѣ сѣ вредни за страната; напротивъ, азъ адмирамъ тия индустрии, защото тѣ сѣ отъ първа величина, тѣ стоятъ на първо мѣсто, защото иматъ най-естественитѣ условия за развитие, защото тѣ сѣ въ помощъ на нашето селско стопанство. Азъ изтъквамъ тия факти, за да иллюстрирамъ положението, че тия индустриалци, въ своитѣ апетити за печалба не се спиратъ предъ нищо. А тамъ, където индустриалцитѣ нѣматъ предѣлъ на апетита си, трѣбва държавната властъ да бѣде на мѣстото си и да не имъ позволява да се самозабравятъ, а да ги държи на тѣхното мѣсто — на мѣстото на ангажментитѣ, които сѣ поели.

Ето защо, г-да, като не искамъ да злоупотрѣбявамъ съ вашето търпение да говоря повече, казвамъ, че всички тѣзи облаги, които дава настоящиятъ законопроектъ, трѣбва съ удоволствие да ги приемемъ и да гласуваме законопроекта. Но когато вършимъ тази жертва въ интереса на народното стопанство, ние трѣбва да сторимъ това съ съзнанието, че и тѣзи индустрии отъ своя страна ще поематъ мораленъ ангажментъ предъ насъ, че ще устоятъ на всички задължения, които този законопроектъ повелѣва. Иначе, ако не устоятъ, азъ апелирамъ къмъ правителството да бѣде строго, да бѣде смѣло и да постави всѣкиго на мѣстото. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представитель г. Сотиръ Яневъ.

С. Яневъ (с. д.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Важността на внесеня законопроектъ за насърчение на мѣстната индустрия не се отрече отъ никой отъ ораторитѣ, които вземаха думата. Важността на обсъждания законопроектъ произхожда, на първо мѣсто, отъ това, че съ него се приключва единъ периодъ отъ 25 години, въ които се отразява нашата индустриална политика, и, на второ мѣсто, отъ това, че той се създава за единъ

новъ периодъ отъ 15 години, следователно, за 15 години се чертае развитието на българската индустрия и тя се поставя въ връзка съ всички други стопански отрасли на нашия животъ. Ето поради тази причина азъ смѣтамъ, че настоящиятъ законопроектъ е единъ отъ най-важнитѣ законопроекти, които сѣ внесени досега презъ настоящата сесия.

Но, съ огледъ на важноста на този законопроектъ, обществото очакваше една по-друга постановка. Защото, наистина, като се преценява 25-годишниятъ периодъ на индустриализмъ въ България и като се хвърли погледъ върху бѣдещето на българската индустрия, между тѣзи два периода стои, безспорно, тоя законопроектъ, и къмъ неговитѣ мотиви потрѣбно бѣше да се добавятъ едни изчерпателни данни, отъ които да се вижда, въ какво състояние се е намирала нашата индустрия, кои сѣ характернитѣ нѣща въ нейното развитие, за да може всѣки единъ неспециалистъ да си направи точна преценка и да си изработи единъ възгледъ. За голѣмо съжаление, таква изчерпателни данни въ мотивитѣ къмъ законопроекта не ни сѣ дадени. Напротивъ, дадени ни сѣ едни мотиви къмъ законопроекта, въ които сѣ развити само общи идеи и общи въпроси. Безспорно, въ тѣзи мотиви има отдѣлено доста много мѣсто за разликата, която съществува между сега действащия законъ за насърчение на мѣстната индустрия и настоящия законопроектъ. По наша преценка, обаче, това не стига, за да можемъ да си направимъ изчерпателни заключения за материята, която обсъждаме. Но, независимо отъ това, въпросътъ е дебатиранъ и научно, и практически. Известни данни за нашата индустрия ние имаме въ специалнитѣ монографи и, въ периодическия печатъ, въ пресата и, макаръ да нѣмаме една статистика за нашата индустрия отъ по-далечно време, все пакъ разсъжденията, които се правятъ около този въпросъ, не сѣ произволни, а, напротивъ, тѣ се основаватъ на фактитѣ, които ни дава официалната статистика, следователно, факти, които достатъчно говорятъ за състоянието на индустрията и ни позволяватъ да преценяваме законопроекта, който ни се предлага.

Г. г. народни представители! Единъ въпросъ се налага тукъ при дебатирането на законопроекта, единъ старъ въпросъ за България, който се е слагалъ още преди 20 години и по който твърде много сили се изхабиха — въпросътъ: „индустрия или земледѣлие?“ Този въпросъ, „индустрия или земледѣлие“, не се разреши теоретически. Безспорно, много хора на нашата икономическа наука дадоха доста вѣрни преценки и ориентираха нашата обществена и стопанска мисль върху тази проблема, но най-голѣмия и цененъ приносъ ни даде самиятъ животъ. Това го виждаме въ 25-годишния периодъ, отъ времето, когато този споръ се създаде, до последно време, при наличността на ония факти, които икономическиятъ животъ регистрира. Наистина, имаше спорове, но животътъ самъ ги разреши. И то какъ? У насъ, всрѣдъ българскитѣ обществени и политически течения, върху проблемата за индустрията донѣкъде се стига до единомислие. И нѣма нищо чудно въ това, че дори най-крайната лѣвица, единъ представител на работническото движение, какъвто всички знаемъ бѣше Димитриъ Благоевъ, въ 1897 г., при дебатирането, струва ми се, на едно измѣнение на сега действащия законъ, въ страницитѣ на списание „Ново време“ зае становище, че той по принципъ не отрича протекцията на индустрията и изобщо очерта перспективитѣ за нейното развитие въ България.

Х. Стояновъ (д. сг.): За да оправдае Радославовия режимъ тогава.

С. Яневъ (с. д.): Качкитѣ не ми сѣ твърде приятни, нито съмъ давалъ поводъ за тѣхъ. Затова, моля, оставете ме да се изкажа.

Въ всѣки случай, нѣма никакъвъ споръ върху това, че нашето национално стопанство ще трѣбва да се опре не само на земледѣлието, но трѣбва да се опре и на индустрията. По този въпросъ, както казахъ, голѣми разногласия не съществуватъ. Защото теорията, пѣкъ и практиката, говорятъ, че индустриализмътъ се явява като единъ барометъръ за икономическия и социалния прогресъ на единъ народъ, на едно стопанство, защото той развива производителнитѣ сили и техниката, които сѣ предпоставки за една лична и обществена култура. Ние сподѣляме този възгледъ. Той е съвремененъ, единъ модеренъ възгледъ. Безспорно, има и противници този възгледъ.

Въ всеки случай, всички онѣзи, които стоятъ на гледището на националното стопанство, поддържатъ този възгледъ. Напримѣръ, теоретикътъ по тази материя Листъ, като третира проблемитъ за националното стопанство, говори така: „Нацията трѣбва да жертвува и да понася лишения отъ материални богатства, за да придобие интелектуални и социални сили; тя трѣбва да жертвува сегашни изгоди, за да си обезпечи бѣдещи облаги. За нацията една развита въ всичкитѣ отрасли индустрия е условие за по-висока социализация, за материално благосъстояние и политическа мощь“. Така гласи теорията. Естествено, ние — говоря отъ името на Социалдемократическата партия — които държимъ за националното стопанство, въ никой случай не бихме пренебрегнали и умаловажили известни мѣроприятия, които иматъ за задача и които сж насочени да създадатъ една национална индустрия. Но нашето становище, все таки, се отличава отъ становищата, които се развиватъ отъ представителитѣ на буржоазнитѣ течения и азъ ще направя единъ опитъ да изтъкна предъ васъ това различие. Въ мѣрките за развитието на националната индустрия ние имаме единъ свой собственъ възгледъ. Ние смѣтаме, че развитието на индустрията не трѣбва да бѣде въ ущърбъ на развитието на другитѣ стопански отрасли. Единъ важенъ изходенъ принципъ за нашето гледище е равновесието между индустрията, земледѣлието, занаятитѣ и търговията и принципа на социалната справедливостъ: срещу привилегиитѣ, които се даватъ на индустрията, държавата да има известни реални грижи за работничеството, което се явява грѣбнактъ на индустриалното производство, а така сжщо известни грижи за занаятчитѣ и дребнитѣ селяни. Тия грижи трѣбва да балансиратъ жертвитѣ, които се правятъ за създаването на национална индустрия.

Г. г. народни представители! Безспорно, къмъ този възгледъ едно съвсемъ враждебно отношение, на теория поне, хората на днешната властъ нѣматъ, но на практика имаме малко по-друго положение.

Тѣй, както ни се дадохъ даннитѣ отъ уважаемия министъръ на търговията г. Бобошевски, виждаме, че развитието на нашата индустрия е станало при една прѣкомѣрна протекционна система, която се е развила съ течение на времето въ размѣри несъответни за българското стопанство; че грижитѣ за националната индустрия се намиратъ въ известно несъответствие съ грижитѣ, които се полагатъ за българското земледѣлие и за българскитѣ занаяти.

Дохождамъ на въпроса за жертвитѣ, които се правятъ за българската национална индустрия. Азъ ще дамъ малко по-изчерпателни данни отъ тѣзи, които даде въ своята речъ г. министъръ Бобошевски за така нареченитѣ „жертви“. Това е наистина единъ голѣмъ въпросъ. Жертви за националната индустрия, като единъ резултатъ на протекционистическата система, сж неизбѣжни, но въпросътъ е дали тия жертви не сж прѣкомѣрно голѣми, дали тия жертви не сж въ едно противоречие съ интереситѣ на другитѣ стопански отрасли, съ интереситѣ на голѣмата частъ отъ гражданитѣ на нашата страна, които сж ангажирани въ другитѣ производствени браншове. Дали сж голѣми или малки жертвитѣ, които се правятъ за националната индустрия, отъ преждеговорившитѣ се дадохъ доста малко или почти никакви данни, и затуй азъ смѣтнахъ за своя длъжностъ да намѣря даннитѣ, които имаме по тази материя и да ги изнеса предъ почитаемото народно представителство, защото, както казахъ, въпросътъ е твърде важенъ и заслужава да бѣде разглежданъ съ нуждната сериозностъ.

Г. г. народни представители! Ние нѣмаме едни точни изчерпателни статистически данни за жертвитѣ, които държавата е направила въ полза на националната индустрия, защото до 1912 г. специална статистика въ Министерството на търговията не е била водена. Имаме, обаче, известни данни, които могатъ да ни дадатъ представа за величината на тия държавни помощи. Това сж отдѣлни монографии, отдѣлни изучавания, каквито се намиратъ въ нашата икономическа литература. На първо мѣсто азъ съвъ използвахъ даннитѣ, дадени отъ Димо х. Димовъ въ списанието на Българското икономическо дружество, 1914 г., страница 534. Това изучаване обхваща жертвитѣ, направени отъ страна на държавата за 1912 и 1913 г. Азъ нѣма да ви давамъ подробности, колко лева е загубила държавата отъ безмигненъ вносъ на сурови материали, на горивни материали и пр., нито за размѣра на операциитѣ данѣци, които се виждатъ въ тази статия. Мене ме интересува общата цифра за размѣра на тѣзи жертви отъ страна на държавата. Споредъ Димо х. Димовъ, за 1912 година тѣзи жертви възлизатъ на 3.776.000 златни лева, но той смѣта, че тази цифра

не е пълна, защото не е ималъ на рѣка сведенията за всички индустрии. Въ заключителната частъ на своята статия той говори, че като вѣроятна цифра за казаната година трѣбва да се приеме цифрата 5 милиона лева златни. За годинитѣ до 1912 г. нѣмаме точни сведения. Ако вземемъ за база изчисленията за 1912 и 1913 г., ще можемъ да правимъ догадки за жертвитѣ, които държавата е направила презъ предшествующитѣ години. Тѣзи данни ще ви дамъ по-късно. Сега ще искамъ да допълня даннитѣ, които г. министърътъ на търговията даде за годинитѣ следъ войната.

Споредъ една студия на д-ръ Николчовъ „Индустрията и нейното покровителство“, за 1921 и 1922 г. отъ мито и налози сж били загубени отъ българската държавата 87.020.600 л. Значи, споредъ него, тѣзи жертви сж по-голѣми, отколкото бѣха посочени отъ г. министъра. Но разликата не е твърде голѣма. Споредъ г. министъра, жертвитѣ за тази година сж били 64.940.648 л. Но освенъ тѣзи жертви, които бѣха посочени отъ г. министъра, има и други, които, предполагаемъ, неумишлено сж пропуснати да се съобщятъ. А тѣ сж следнитѣ. Отъ данѣкъ сгради . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: Казахъ ги.

С. Яневъ (с. д): Не сж изчерпателни.

Министъръ Ц. Бобошевски: Отъ тѣзи цифри трѣбва да се намали 3% върху стойността на материалитѣ, които индустриалцитѣ внасятъ безъ мито.

С. Яневъ (с. д): Да. Отъ данѣкъ сгради, отъ данѣкъ върху дружествата и отъ върхнини презъ 1921 и 1922 г. държавата е загубила 88.461.910 л. Значи, всичко за въпросната година отъ страна на държавата въ полза на индустрията сж направени жертви въ размѣръ на 153.405.588 л.

За 1923 г., споредъ официалната статистика, отъ вносъ на сурови материали — 64.981.622 л.; отъ горивни — 11.266.941 л.; отъ машинни уреди — 10.543.667; отъ машинни масла — 228.365; или всичко отъ мито и налози 87.020.595 л.

Тукъ мисля, че не сж споменати данѣцитѣ. А тѣ сж: отъ данѣкъ сгради — 2.869.500, отъ данѣкъ върху дружествата — 52.267.000 л.; отъ върхнини — 69.980.000; или всичко 125.116.500 л. Като съберемъ тия облекчения отъ данѣцитѣ съ 87.020.595, жертвитѣ, които държавата е направила за 1923 г. за нашата индустрия, ще възлѣзатъ на 202.136.595 л.

За 1924 г., жертвитѣ на държавата отъ мито, общински налози и пр., при обмитване на машинитѣ, строителнитѣ материали, първичнитѣ материали, обработени и полуобработени, за нуждитѣ на индустрията, тѣй както се изложиха отъ г. министъра, възлизатъ на 87.586.434. Тукъ не влизатъ данѣцитѣ, защото, обясни се отъ г. министъра, че не сж се облагали съ данѣкъ дружествата, а това бѣше, безспорно, едно облекчение, което не случайно е дадено на българския индустриалецъ; това не бива да се забравя. Жертвитѣ на държавата отъ намаление такситѣ за превозъ по българскитѣ държавни желѣзници за 1924 г. — една цифра, която въ смѣтката на г. министъра липсва — сж 41.019.150 л.

Министъръ Ц. Бобошевски: Въ нея влизатъ всички произведения, които се превозватъ по благоприятствената тарифа — и керемидитѣ, и вжлицата и т. н. Отдѣлно за индустрията не мога да ви кажа цифрата, защото е въ общата цифра. Но тая цифра азъ я посочихъ.

С. Яневъ (с. д): Тая цифра не посочихте.

Министъръ Ц. Бобошевски: Казахъ я, но не можахъ да ви кажа цифрата за индустрията, защото тя е въ общата цифра.

С. Яневъ (с. д): Значи, за 1924 г. жертвитѣ възлизатъ на 128.597.563 л. безъ данѣкъ сгради, безъ данѣкъ върху дружествата, които данѣци не биха били по-малко отъ 120 милиона лева. Събрани, тия две цифри ще дадатъ крѣгла цифра 250 милиона лева за 1924 г.

За 1925 г. сумата на облагитѣ възлиза близо на 170 милиона лева. За 1926 г. и за 1927 г. точни данни нѣмаме.

Ако речемъ сега да направимъ една рекапитулация на всички материални жертви, които българската държава е направила въ полза на индустрията, ние, безспорно, ще достигнемъ до една доста голѣма, една доста почтена цифра, която не може да нѣма значение при дебатирането на настоящия законопроектъ.

Ако приемемъ, че отъ 1894 г. до 1911 г., за 16 години, жертвитѣ, които е правила държавата за индустрията, сж били само по 2 милиона лева златни годишно, то общата сума за тия години ще бжде 32 милиона златни лева, които се равняват на 832 милиона книжни лева, смѣтано 26 книжни за 1 златенъ левъ. За 1912 г., както казахме, жертвитѣ на държавата за индустрията сж 5 милиона златни, които се равняват на 130 милиона лева книжни. За 1913 г. смѣтаме, че е една ненормална година, по върху статистическата база, която имаме отъ 1912 г., не можемъ да не приемемъ, че за тая година сумата на жертвитѣ възлиза на около 2 милиона лева златни, или, умножено по 26, това прави 52 милиона лева книжни. За 1914 г. приемаме 6 милиона златни — пакъ въз основа на тая статистическа база — които се равняват на 156 милиона книжни лева. За годинитѣ 1915, 1916, 1917 и 1918, срѣдно за всѣка една приемаме по 5 милиона златни, или всичко 20 милиона златни лева, които се равняват на 520 милиона книжни лева. За 1919 г. приемаме около 20.000.000 книжни лева; за 1920 г. приемаме сжщо 20.000.000 книжни лева; за 1921 и 1922 г. имаме точната цифра 153.000.000 л.; за 1923 г. имаме 202.136.595 л.; за 1924 г., включително съ облекченията въ форма на освобождаване отъ данъци, приемаме 250.000.000 л.; за 1925 г. — 170.000.000 л., значи по-малко отколкото за 1924 г.; и за 1926 и 1927 г. приемаме само по 170.000.000 л. Значи рекапитулацията на тия жертви, които държавата е направила за нашата национална индустрия, дава 2.845.136.595 л. Безспорно, тая цифра е приблизителна.

Министъръ Ц. Бобошевски: Ако нѣмаше индустрията, щѣха ли да влѣзатъ въ касата на държавата тия мита? Отговорете ми на този въпросъ.

С. Яневъ (с. д.): Толкова мита нѣмаше да влѣзатъ, то се знае. На всѣки случай тия цифри сж голѣми и доста поучителни и за тѣхъ не бива да не се държи смѣтка.

Министъръ Ц. Бобошевски: Нѣма ли индустрия, нѣма да има вносъ на сурови материяли, следователно, нѣма да има и постѣпления отъ мита.

С. Яневъ (с. д.): Тѣзи въпроси азъ ще ги засегна на друго мѣсто, г. министре.

Отъ речта на г. министра на търговията разбрахме, че въ българската индустрия е инвестиранъ капиталъ: въ мѣста и сгради — 1.768.041.190 л.; въ машини — 2.777.285.044 л., или всичко, 4.545.326.234 л. А въ 25-годишния периодъ, презъ който е покровителствувана индустрията, държавата отъ своя страна е жертвовала за индустрията приблизително 2.800.000.000 л.

За да си изяснимъ индустриалния проблемъ отъ гледище на нашето национално стопанство, налага се единъ другъ въпросъ, който често пѣти е билъ дебатиранъ тукъ и който, безспорно, има сжщо голѣмо значение. Това е въпросътъ: въ нашата индустрия, наречена национална, какво мѣсто заема чуждиятъ капиталъ. Чуждиятъ капиталъ къмъ 1925 г. — дотолкова доколкото имамъ официални данни — има следното мѣсто въ нашия стопански животъ изобщо. Частни банки съ преобладаващъ чуждъ капиталъ къмъ 1925 г. е имало 13 съ капиталъ 224.895.000 л. отъ всичко 141 банки съ капиталъ 850.592.000 л. Числото на акционернитѣ търговски предприятия съ чуждъ капиталъ е било 38 съ капиталъ 108.398.000 л. отъ всичко 112 съ капиталъ 278.763.000 л. Споредъ анкетата на Дирекцията на статистиката, въ 1912 г. сме имали 1519 индустриални заведения съ общъ капиталъ 5.157.569.554 л. Тая цифра, г-да, не съответствува на цифрата, която ни се даде тукъ отъ г. министра. То е обяснимо.

М. Дочевъ (д. сг.): За 1921 г. ли?

С. Яневъ (с. д.): Да, за 1921 г. Обаче намаление да има следъ тая година е непонятно, недопустимо.

М. Дочевъ (д. сг.): Вие цитирате цифрата отъ анкетата презъ 1921 г. и казвате, че не можете да си обясните, защо цифрата е толкова голѣма. То е, затова, защото анкетата обгръща покровителствуваната и непокровителствуваната индустрия, а г. министърътъ даде цифрата за покровителствуваната индустрия.

С. Яневъ (с. д.): Анкетата се касае за покровителствуваната индустрия. — Както казахъ, презъ 1921 г. имаме 1.519 заведения съ общъ капиталъ такъвъ, какъвто го казахъ. Отъ тѣзи заведения 1.348 сж съ мѣстенъ капиталъ,

78 — само съ чуждъ капиталъ, 93 — съ мѣстенъ и чуждъ капиталъ. Чуждиятъ капиталъ въ индустрията за казаната година е 1.384.427.895 л. или 26,8% отъ цѣлия индустриаленъ капиталъ. Г-да! Тоя фактъ има известно значение, той трѣбва да бжде надлежно прецененъ, за да не се мисли, че като говоримъ за национална индустрия, касае се изключително за български националенъ капиталъ.

Е добре, при наличността на тѣзи постижения въ областта на индустрията, при наличността на жертвитѣ, които сж дадени за индустрията, явява се другъ единъ въпросъ: какво харчи държавата за другитѣ стопански отрасли?

Азъ искамъ да спра за минутка вашето внимание върху това, което държавата дава за българскитѣ занаяти. Съ закона за подпомагане на пострадалитѣ отъ войната занаятчи, презъ м. май 1919 г. бѣха отпуснати 20 милиона лева чрезъ Българската централна кооперативна банка, погасявани съ анюитети по 4 милиона лева, платими наведнѣжъ или на части, всѣки 6 месеца. Първото плащане трѣбваше да стане презъ 1924 г. Съ министерско постановление отъ м. августъ 1923 г., въ навечерието на септемврийскитѣ събития, правителството на г. Цанковъ нареди отпусането на 50 милиона лева заемъ отъ Българската централна кооперативна банка — срѣдствата се взеха отъ Българската народна банка — подъ гаранция на държавата, съ 6½% лихва, за подпомагане занаятчийското производство въ страната. Това е дала държавата директно на българскитѣ занаятчи. Индиректно тя дава нѣщо въ форма на кредити, за които ще говоря малко по-късно.

Какво дава държавата за българското земледѣлие? Изчерпателни данни за това, за съжаление, нѣмамъ подъ ръка. На всѣки случай, азъ знамъ, че за българското земледѣлие ежегодно въ бюджета се предвиждатъ суми, които въ сравнение съ голѣмината на земледѣлския отрасълъ, въ сравнение съ значението, което тоя отрасълъ има за нашето национално стопанство, сж крайно недостатъчни. Имамъ предъ видъ специално сумата, която е предвидена въ тазгодишния бюджетъ на Министерството на земледѣлието, а именно 228.637.870 л. Безспорно, къмъ тая сума трѣбва да прибавимъ ония суми, които произхождатъ отъ фондоветѣ при сжщото министерство. Но, на всѣки случай, величината на тия разходи, които държавата прави за българското земледѣлие, въ лицето на най-важния земледѣлски институтъ, какъвто е Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, е крайно недостатъчна.

Остава единъ другъ въпросъ, който все таки има прѣка връзка съ общата ми тема, за да можемъ да разберемъ какво е собственото отношение на държавата къмъ всички прояви на нашия стопански животъ. Касае се, г. г. народни представители, за кредититѣ, които се даватъ за индустрията и търговията. Азъ имамъ подъ ръка известни данни, които сигурно ще представяватъ интересъ за васъ и особено за ония, които биха желали да се добератъ до една правилна, до една обективна преценка.

Общиятъ търговско-промишленъ пласментъ на Българската народна банка на 31 декемврий 1926 г. възлиза на 885.091.353 л. Отъ тѣхъ на занаятчийтъ се падатъ 4.430.841 л. — обръщамъ Ви вниманието, г. Табаковъ.

С. Мошановъ (д. сг.): Ами популярнитѣ банки колко даватъ на занаятчийтъ?

С. Яневъ (с. д.): Ще дойда и до тамъ. Недейте бърза. Знаемъ си урока. — На търговци — 330.439.487 л.; на индустриалци — 345.014.517 л.; на частни банки — 130.515.448 л.; разни други — 74.691.060 л.

Г-да! Тия цифри се нуждаятъ отъ единъ много кратичкъ коментаръ. Очевидно е, че Българската народна банка остава за нуждитѣ на българскитѣ търговци и индустриалци едни грамадни пера, но, разбира се. . .

Министъръ Ц. Бобошевски: Споредъ Васъ, грамадно е перото 300 милиона лева за индустриалцитѣ! То е нищожно.

С. Яневъ (с. д.): Г. министре! Като имате предъ видъ това, което държавата дава по други пѣтища за търговията и индустрията, това, което се дава отъ Народната банка въ форма на кредитъ, не е малко. Азъ, разбира се не бързамъ да извадя заключение отъ това. Азъ ще дойда до други заключения и ще видите, че ще бжда добросъвестенъ и обективенъ. Въ всѣки случай, безспорно е едно, че въ търговско-индустриалния портфейлъ, въ активитѣ дебиторни смѣтки на Българската народна банка, нѣма съмнение, на първо мѣсто сж едритѣ търговци и индустри-

алци, както и частните банки. Това е едно заключение, което, очевидно, не може да бъде оспорено от никого.

Към същото време ние трябва да знаем въ какво положение се намира Българската централна кооперативна банка, въ какво положение се намира Българската земеделска банка — две банки, които ангажират своите срѣдства въ една друга областъ.

Към 31 декемврий 1926 г. Българската земеделска банка е имала собствени капитали 426.529.831 л., чужди капитали и фондове — 2.157.119.000 л. Българската централна кооперативна банка е имала собствени капитали 43.781.793 л., чужди капитали — 351.280.885 л. Тукъ се включватъ 137.406.163 л. на Българската народна банка и 99 милиона лева на фонда за кооперативенъ сроежъ на училища. Следователно, презъ 1926 г. цѣлѣниятъ кредитъ за кредитиране директно на българските земеделци, на българските занаятчии, въобще на хората, които сж ангажирани извън индустрията и търговията, на кооперативни центри и на кооперативни организации, чрезъ посредничеството на Българската земеделска банка и на Българската централна кооперативна банка, възлиза на 1.111.508.536 л. Значи, на цѣлокупното кооперативно движение, т. е. на 250 градски и 1.300 селски кооперации, включително и тѣхните центри, сж кръгло 300 хиляди членове, респективно домакинства, се даватъ 1.111.000.000, нека бждатъ 1.200.000.000 л. Очевидна е, г-да, разликата между величината на кредита, който се дава на кооперациите, и този, който се дава на индустрията и търговията. Следователно, ако сравните цифрата на така наречения народенъ кредитъ, който включва въ себе си и кредита на кооперациите, съ цифрата на кредита, даванъ за нуждите на търговията и индустрията, ще видите каква е политиката на държавата.

Р. Василевъ (д. сг): Г. Яневъ! Голѣма частъ отъ градските кооперации си обслужватъ съ влоговетѣ въ тѣхъ.

С. Яневъ (с. д): Г. Ради Василевъ! Вие повдигате единъ много интересенъ въпросъ и азъ ще Ви отговоря. Безспорно, че кооперациите разчитатъ твърде малко на държавенъ кредитъ, безспорно, че кооперациите не се ползватъ само отъ държавенъ кредитъ; тѣ иматъ свои спестявания, които образуватъ дѣловъ капиталъ, иматъ свои собствени фондове — въ тѣхъ е застъпенъ принципътъ на самопомощта. И резултатитъ отъ тази политика на самопомощъ сж доста много задоволителни, за да нѣма нужда кооперациите да възлагатъ всичките си надежди на покровителството на държавата.

Та виждате какви жертви се правятъ, какво се дава на индустрията въ форма на кредитъ, какво се дава на българския индустриалецъ и българския търговецъ, на частните банки. Тоя кредитъ се дава на не повече отъ 10—20 хиляди души, когато кооперациите задоволяватъ нуждите на стотини хиляди български граждани, били тѣ занаятчии, били тѣ земеделци, ангажирани въ българското производство. Този фактъ е важенъ и върху него ние не можемъ да не градимъ известни заключения.

Но странното е, уважаеми г-да, следното. Като се вижда колко сж ограничени, колко сж недостатъчни тия народни кредити, необяснимо е откъде произхожда онова настървение, онова ожесточение, оня егоизъмъ, бихъ казалъ, въ кампанията, която се води срещу кооперативните организации. Това е единъ голѣмъ общественъ въпросъ. Говоримъ за жертвитѣ, които трѣбва да се правятъ за индустрията, всички сме наклонни да подчертаваме нуждата отъ създаването на една национална индустрия и същевременно не можемъ да обуздаемъ своята омраза, своето късогледство, за да се освободимъ отъ тази предвзетостъ — да си вѣтаме, че кооперациите консомиратъ грамадни държавни срѣдства.

Министъръ Ц. Бобошевски: Кой? Никой не е казалъ това.

С. Яневъ (с. д): Това е единъ фактъ, който се регистрира въ българския печатъ и се провежда, за голѣмо съжаление, отъ известни ваши срѣди.

С. Мошановъ (д. сг): Освенъ ако е казалъ това г. Ляпчевъ!

С. Яневъ (с. д): Г. министърътъ подхвърли една мисълъ, която сжщо така не е безъ значение. Той казва: „Роптае се срещу недѣжитѣ на кооперациите“. Извинете, че откри-

вамъ тази скоба за едно много кратко обяснение. Вие, г. министре, нѣма да намѣрите въ нашата срѣда нито единъ общественикъ, малъкъ или голѣмъ, който да не бжде противъ тѣзи недѣжи, и да нѣма искрено желание тѣ да бждатъ отстранени. Но въ всѣки случай, подъ претекстъ, че се гонятъ тия недѣжи, да се създаватъ ограничения и спънки за развитието на кооперативните сдружения, да имъ се препятствува, смѣтамъ, че се създава основание да подозираме, че политиката на държавата въ това отношение е една политика, която нѣма твърде голѣми връзки съ интереса на мнозинството отъ народа.

Но, г-да, да оставимъ тоя въпросъ и да преминемъ къмъ друга една тема, която сжщо така има доста голѣмо значение. Въпросътъ за насърдението на мѣстната индустрия се свързва съ кредита, който се дава на нашите кооперации, като се казва едва ли не, че имъ се правятъ подаяния. Отъ подобни подаяния кооперациите никога не сж се нуждаели. Кредитътъ, който се дава на кооперациите, не е подаяния за тѣхъ, защото тѣ ще го повърнатъ. Па най-после, ако кооперациите се намѣрятъ въ една невъзможностъ и не могатъ да върнатъ даденитѣ имъ подъ формата на кредитъ суми, ще се загубятъ, да кажемъ, само 100 милиона лева, които съвсемъ не сж равни на 2.800.000.000 л., които сж дадени даромъ на българската индустрия.

Повдигамъ въпросъ и за работничеството, което е единъ необходимъ съпътникъ, единъ факторъ въ индустрията. По него азъ искамъ да кажа нѣколко думи.

Развитието на нашата индустрия — ние не отричаме това — се дължи най-вече на покровителството, което ѝ е давано отъ държавата, която е правила жертви за националната индустрия и незбѣжно ще ги прави. Но едновременно съ интереса, който държавата и индустриалецътъ проявяватъ за създаването и развитието на нашата индустрия, проявява заинтересованостъ и работничеството, което е ангажирано въ индустрията непосредствено съ своя трудъ. То е заинтересувано въ нейното вирение и, колкото индустрията е по-добре развита, толкова по-добре ще бжде за него. Обаче въпросътъ е другаде. Въпросътъ е, дали чрезъ тая протекция не се отива въ една крайностъ и дали не се дава възможностъ за реализиране на прѣкомѣрно голѣми печалби, които безъ протекцията сж немислими и дали тази протекция, която има за задача да засилва индустрията, не се превръща въ едно препятствие за нейното развитие и техническо усъвършенствуване. Туй, г-да, е твърде смѣствено. Наблюденията върху нашия стопански животъ, наблюденията върху нашето индустриално развитие регистриратъ едни много интересни факти, именно, че, благодарение на тази широка протекция, съ нужда и безъ нужда, съ перспектива или безъ перспектива, много отъ покровителствуванитѣ индустрии въ България стоятъ още въ едно примитивно състояние, безъ да иматъ импулъс да работятъ за своето усъвършенствуване, за въвеждането на една свършена техника, за да могатъ, което е и най-важно и най-сжствено и отъ наше гледище, и отъ гледището на индустриалеца, да произведатъ и едни по-евтини продукти. Ако имахме ония специални изучавания, за които ви говорихъ въ началото на моята речъ, ние бихме констатирали, че една голѣма частъ отъ индустриалните предприятия, които се ползватъ отъ протекционния режимъ на държавата, упражняванъ по различни начини, даватъ едно несъвършено и сжбно производство и могатъ да се таксуватъ като паразитни индустрии. Така че протекционизмътъ, господа, доведенъ до крайностъ, се превръща въ едно оржие срещу целта, която се гони чрезъ него — създаване на свършена техника и добиване на евтинъ продуктъ. И ако искаме да видимъ до каква степенъ печалбитѣ въ индустрията сж голѣми и каква малка частъ отъ тѣхъ се употребяватъ за модернизирането ѝ, бихме могли да си послужимъ съ редица примѣри. Системата на даване привилегии за доставка на известни сурови материали, полуфабрикати и пр. отъ чужбина дава възможностъ, известни браншове отъ индустриите да реализиратъ грамадни печалби, които наистина въ известни случаи отиватъ по предназначението си — въвеждане на по-свършена техника — но въ други случаи тѣ съвсемъ не се употребяватъ за това. Като примѣръ за това, нека си послужи съ производството на захаръ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: (Казва нѣщо)

С. Яневъ (с. д): Не съмъ наклоненъ къмъ закачки, г-не. Въ това Събрание всѣки има държане. Азъ не съмъ далъ поводъ за закачки. — Въ всѣки случай, знае се едно — че за захарта облагитѣ, които се получаватъ чрезъ при-

видегированитѣ вносове, сѣ доста голѣми. Тѣ се явяватъ около 903 л. на килограмъ. Значи, при 26 милиона килограмъ производството по 903 л., реализирва се една печалба годишно 241.800.000 л., само благодарение на протекцията. Е добре, г-да, върно е, че захарнитѣ фабрики въ България, споредъ моитѣ сведения, сѣ постигнали едно значително техническо съвършенство; . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: А защо Дорзе отиде въ Цариградъ?

С. Яневъ (с. д.): . . . но защо тази печалба да е толкова голѣма и да бѣде въ ущърбъ на интереситѣ на българскитѣ консоматори? Ето въпросътъ. И ако бихте оспорили, че сѣ толкова голѣми печалбитѣ, които се реализиратъ отъ нашитѣ захарофабриканти, азъ бихъ могълъ да ви посоча маса непроизводителни разходи, маса разходи, които се поглъщатъ отъ индустриалната бюрокрация. На друго мѣсто въ моята речъ ще ви приведа примѣръ.

Характерни сѣ, сѣщо така, и печалбитѣ, които се реализиратъ чрезъ системата на тѣзи привилегии отъ газта и бензина. Нѣма да ви изброявамъ всички преимущества, които има привилегированитѣ вносъ предъ непривилегированитѣ, но въ всѣки случай газта, при редовно обезмитване, струва 54.66 л. за 100 кгр., а бензинътъ, заедно съ всички разноси, мито увеличено съ 20% за амбалажъ, общински налогъ, акцизи и т. н. струва 76 л. 33 ст. за 100 кгр. При привилегировано обезмитване на газта увеличението на митото за амбалажъ не е 20%, а 14%, общинскиятъ налогъ сѣщо така не е 20%, а е 14%, а увеличението на акциза не става съ 20%, а съ 14%. При привилегированото обезмитване на бензина, увеличението на акциза сѣщо не е 20%, а 14%, за амбалажъ тоже не се взематъ 20%, а 14%, увеличението на общинския налогъ не е съ 20%, а съ 14%. Тѣзи разлики въ привилегированото обезмитване отъ редовното, непривилегированото, даватъ въ полза на индустрията отъ газта 27 ст. на литъръ, а отъ бензина 38 ст. на литъръ. Заслужени ли сѣ тѣзи печалби, които получаватъ индустриалцитѣ и употребяватъ ли се тѣ за модернизиране на предприятието? Този въпросъ азъ поставихъ преди малко, и на него отговарямъ отрицателно.

Сега искамъ да цитирамъ една мисль, която г. министъръ Бобошевски изказа въ своята речъ за нашия индустриалець, за да се повърна следъ това съ нѣколко думи върху нея. Г. министърътъ заяви: „За българския индустриалець сѣщо така трѣбва да кажемъ, че въ своитѣ стремежи той не е билъ егоистъ и паразитъ, какъвто мнозина го смѣтатъ. Паразитъ индустриалець е онзи, който използва печалбитѣ отъ своето индустриално предприятие за свой личенъ охолень животъ. Българскиятъ индустриалець не е отъ тая категория. Той принажда печалбата къмъ онова, което отначало е ималъ“. И г. министърътъ сочи нашитѣ индустриалци въ Габрово, въ Сливенъ и другаде като единъ примѣръ, който иде да потвърди неговата мисль.

Г. г. народни представители! Азъ, макаръ да не познавамъ твърде добре психологията на нашия индустриалець — тя е една много по-друга тема — слушалъ сѣмъ за габровци, слушалъ сѣмъ и за сливенци и сѣмъ готовъ да направя всичкитѣ концесии на тая категория индустриалци, които, безспорно, съ много усилия, съ много лични жертви, съ голѣма амбиция сѣ пионеритѣ за създаването на нашата индустрия. Но, г-да, всѣко правило си има своитѣ изключения, и азъ не бихъ могълъ, за да бѣда безпристрастенъ, да пропусна да кажа нѣколко думи и за тия изключения, които въ сѣщностъ оставяатъ впечатление въ обществото и създаватъ именно тая мисль — че всрѣдъ индустриалцитѣ, освенъ добритѣ, освенъ икономиститѣ, освенъ работливитѣ, има и други, които живѣятъ съвсемъ охолно и които не държатъ смѣтка за условията, при които живѣе голѣмата маса отъ българския народъ. И, за да се убедите, че действително се касае често пакти за незаслужени печалби, които създаватъ една нервна атмосфера и които дразнятъ маситѣ, ще ви посоча единъ примѣръ. Той се отнася за захарната индустрия въ България. Имаме въ София едно дружество — дружество „Захаръ“ — което се представлява отъ нѣкой си г. Ринтеръ и г. Ледереръ, бившъ Херманъ Кроникъ. Задачата на това дружество е пласмента за захарта. Г-да! Азъ зная, че въпросътъ за пласмента за всичкитѣ индустрии е въпросъ съвършено важенъ. Той е важенъ и по отношение земледѣлскитѣ произведения — това го зная още по-добре. Но за пласмента на българската захаръ специално се издържа едно дружество, което, безъ да бѣде съ много голѣми грижи, безъ да играе нѣ-

каква особена и специална роля, безъ да оправдава своето съществуване ако щете, въ миналото е получавало отъ българскитѣ индустриалци по 60 ст. на килограмъ — касае се за 1925/1926 г. — а сега захарнитѣ фабрики даватъ на това дружество по 20 ст. на килограмъ, т. е. за едно производство отъ 26 милиона килограмъ тѣ му даватъ единъ бакшишъ отъ 5 милиона лева годишно. Ще приемете ли вие, че този разходъ отъ 5 милиона лева е единъ разходъ, който оправдателно се прави? По моята преценка — може-би има други, които познаватъ малко по-тънко работитѣ на това дружество и ще кажатъ, че неговото съществуване е твърде необходимо — обективно погледнато, отъ гледището на интереситѣ на захарната индустрия, тия разходи сѣ именно за оная индустриална бюрокрация, за която споменахъ преди малко въ моето изложение. Вънъ отъ това, всичката захаръ се застрахова по нормални тарифи, а на тѣхъ се правятъ отстъпки 80%. Това е другъ бакшишъ.

Но не е само това същественото, г. г. народни представители. Същественото е, че при режима на покровителство на националната индустрия, който се регулира по нѣколко начини — на първо мѣсто чрезъ специалния законъ за насърчение на мѣстната индустрия — за голѣмо съжаление, имаме едно систематично заобикаляне и нарушение на закона. То е сѣщо така единъ голѣмъ въпросъ. Нѣкои не го доопениха; нѣкои го смѣтатъ за твърде маловаженъ. А въ сѣщностъ тия заобикаляния и нарушения на закона го дискредитирватъ като законъ, и той не може да постигне своята цель. Ето нѣколко примѣри за това — примѣри, които говорятъ именно за единъ индустриаленъ паразитизъмъ, като подъ тази дума не разбирамъ индустриалцитѣ, прями участници въ производството, но разбирамъ една плеада отъ известни и неизвестни хора, които живѣятъ близко до индустрията и чиято роля е отъ много съмнително естество.

Нека ви приведа още единъ примѣръ — съ смазочнитѣ материали, вносътъ на които сѣщо така е подъ режима на покровителството — за да ви покажа какъ се заобикаля и нарушава законътъ, какви скрити, потайни вратички има да се заобикаля този законъ и да се облагодетелствуватъ незаслужено известна категория хора.

Доставятъ се на Българската земледѣлска банка смазочни материали отъ дружество „Нафта“, което направи отстъпка 90 ст. на литъръ, тогава когато централа „Напредъ“ — тази много хулена централа — направи отстъпка само 30 ст. Очевидно, формално погледнато, Земледѣлската банка имаше всичкото основание да възложи доставката на тия смазочни материали на дружество „Нафта“, защото офертата му е по-изгодна, отколкото тая на централа „Напредъ“.

Но, г-да, какъ е възможно централа „Напредъ“, която има една съвършена организация за пласментъ — много по-съвършена, отколкото я мислятъ нейнитѣ противници — да бѣде бита отъ едно дружество съ такава една голѣма разлика? Азъ не искамъ да поддържамъ абсолютно никакво обвинение срещу дружество „Нафта“. Азъ говоря за една система, която не може да бѣде отречена, защото имаме доста много примѣри, които идатъ да потвърдятъ моята мисль.

Р. Василевъ (д. сг.): За горивнитѣ материали ли говоритѣ?

С. Яневъ (с. д.): За смазочнитѣ материали говоря. — Пита се: разликата отъ 60 ст. на литъръ какъ може да се погаси отъ това дружество? Погасяването на тая разлика, г. г. народни представители, не може да стане по другъ начинъ, освенъ чрезъ заобикаляне на закона, чрезъ нарушения на закона. Това е наложителното предположение.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Чрезъ по-малкъ дивидентъ.

С. Яневъ (с. д.): Азъ сѣмъ убеденъ, че това е възможно чрезъ изнасянето на тия материали на свободния пазаръ. За тая спекула, по моитѣ сведения, е имало съставени актове; и тѣ не сѣ малко.

По какъвъ начинъ става и какъ е възможно тая спекула? Много просто. Ние имаме единъ специаленъ законъ съ всичкитѣ изчерпателни постановления за контрола, но все пакъ спекулата става. Неотдавна се изнесе единъ случай на голѣма спекула съ газъ въ Плевенъ, и единъ случай въ Пловдивъ съ кокосово масло, което, за да се продаде на единъ пловдивски консоматоръ, е трѣбвало да се експедира отъ Пловдивъ на гара Раковски и отъ тамъ да

се върне обратно във Пловдив, за да не се открие производът му. Това е фактът. Значи, законът си е закон, но той се нарушава по-нитога безнаказано. Злоупотребява се, напр., с удостоверенията за привилегирован внос. Съ едно и също удостоверение за внос на детски играчки при режима на забраната вноса на луксозни предмети, внесени сж през Царибродската гара тъкмо 18 пъти подобни играчки. Това е единъ много ясен примѣръ, че чрезъ тѣзи удостоверения се злоупотребява систематично. Тѣзи нѣща не сж безъ значение, когато дебатирате по тази материя, уреджана отъ законопроекта за насърчение на мѣстната индустрия. За голѣмо съжаление, не е възможно да се упражнява ефикасенъ контролъ, щото безмитниятъ сурови материали да не отиватъ до свободния пазаръ, а въ привилегированитъ индустриални предприятия.

Ето тия факти — повръщамъ се къмъ мисълта на г. министра — които тѣй много изобилствуватъ въ нашия стопански животъ, създаватъ една много лоша политика на индустриално възпитание. Защото покрай тѣзи заслужени специални облаги, по знайни и незнайни пѣтици, се домогватъ да се ползуватъ една цѣла плеада отъ хора, които наричатъ себе си индустриалци, които, обаче, за голѣмо съжаление, не сж въ ролята на творци на материални блага.

Но, г-да, безспорно, при всичкитъ тѣзи недѣзи, индустрията си е индустрия, тя е свързана съ съществуването на една друга социална категория хора, за които трѣбва да се кажатъ нѣколко думи. Касае се въпросътъ за работничеството: въ каквъ режимъ живѣе при системата на привилегии за индустрията. Г. министърътъ на търговията въ своето изложение посочи, че презъ 1909 г. въ индустриалнитъ заведения, покровителствувани отъ закона, сж работили 10.163 работници, а презъ 1926 г. тѣхното число, както той посочи, е било 23.146. Той набеляза тѣзи цифри, за да повдигне единъ същественъ въпросъ — въпроса за работническитъ надници — за да се види, дали работническитъ надници се намиратъ въ нѣкаква връзка съ тия доста голѣми, бихъ казалъ завидни, печалби, които българскиятъ индустриалецъ реализирва. Е добре, г-да, отъ тѣзи данни, които ни се дадоха отъ официално мѣсто, се вижда, че презъ 1909 г. тѣзи 10.163 работници сж получили 5.562.122 златни лева, които се равняватъ на 144.215.172 книжни лева; презъ 1926 г. 23.146 работници, ангажирани въ индустрията, сж получили 14.412.205 златни лева, които се равняватъ на 365.066.586 книжни лева. Безспорно, бихме били неправни, ако въ връзка съ тоя голѣмъ въпросъ не констатираме, какъ се е развивала работническата надница, за да можемъ да видимъ, каква полза има работничеството отъ индустрията, която живѣе подъ сѣнката на протекцията, въ различнитъ ѝ форми, каквито у насъ съществуватъ.

Азъ не бихъ желалъ да взема предъ видъ всичкитъ други работнически категории, които не сж засегнати отъ режима на индустриалния протекционизъмъ. За всѣки случай, г-да, върно е едно — че масата на българското работничество, една голѣма частъ отъ българскитъ селяни съ много слабо материално положение, всички тѣ въ по-голѣма или по-малка степенъ живѣятъ при тежки условия. Освенъ 720.000 души работници — а въ това число влизатъ 427.759 работници, упражняващи сами професията си, отъ които 284.428 сж мъже, 143.331 сж жени и 292.042 сж членове на фамилии — освенъ този голѣмъ работнически контингентъ, една голѣма частъ отъ българскитъ земледѣлци не сж по-добре поставени отъ самитъ работници.

Споредъ сведенията на Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти отъ 1922—1923 г., въ страната има 424.898 дребни земледѣлски стопани, които притежаватъ до 20 декара земя. Следователно, едно население отъ 2.844.490 души — цифрата, безспорно, не може да бѣде много точна — това е човѣшката маса, върху чийто плещи тежи прекомѣрното покровителство, т. е. жертвата за индустрията, безъ надлежна и достатъчна компенсация.

Ще се спра сега специално върху величината на работническата надница. Това е единъ въпросъ много същественъ за цѣлата работническа класа въ България. Той е същественъ и за всички икономисти, той е същественъ още повече за държавнитѣ. Тоя въпросъ е много сложенъ. За 15 години работническиятъ капацитетъ — т. е. срѣдниятъ брой изработени надници, който се обуславя отъ работнитѣ дни и броя на работничитѣ — е увеличенъ съ 25% въ покровителствуваната индустрия. Но надницата е била подхвърлена на страшно колебание. Днешната ѝ висота следва да се изчисли, разбира се, въ връзка съ коефициента на скапнатия и въ връзка съ индекса за повишение

доходитѣ на работничитѣ. Ето нѣколко примѣра за това. Срѣдната надница презъ 1909 г. е била 2.12 л.; презъ 1921 г. — 1.29 л.; презъ 1923 г. — 2.06 л.; презъ 1924—2.26 л. Е, добре, г-да, ние имаме едно привидно само равенство въ надницата отъ 1909 г. и надницата днесъ. Но ако погледнемъ, какво ни говорятъ индекситѣ за поскъпването презъ съответнитѣ години и индекситѣ за повишение дохода на работника, въ връзка съ инфлацията и пр. и пр., едва тогава ние ще дойдемъ до една правилна и точна преценка. При база за 1901—1910 г. 100, презъ 1915 г. имаме индексъ на поскъпването 161, презъ 1919 г. — 1.631, презъ 1920 г. — 2.465; презъ 1921 г. — 2.527; презъ 1922 г. — 3.495; презъ 1923 г. — 3.258; презъ 1924 г. — 3.717 и презъ 1925 г. — 3.982.

Г. Данаиловъ (д. ст): Имате грѣшка. Надницитѣ сж изчислени на базата на златото, а когато говорите за поскъпването, Вие вземате за база книжния левъ. Така излизатъ невѣроятни цифри.

С. Яневъ (с. д): Вземамъ базата на златния левъ, като говоря за надницитѣ. Срѣдната надница за цитиранитѣ години сама по себе си говори за повишението на дохода на работничитѣ. Второто е единъ статистически методъ.

Г. Данаиловъ (д. ст): Вие смѣсвате базитѣ.

С. Яневъ (с. д): Не ги смѣсвамъ. — Презъ 1915 г., когато имаме индексъ на поскъпването 161, индексътъ на увеличението на работническата надница за същата година не е 161, а е 135; презъ 1919 г. не е 1.631, а е 1.150; презъ 1920 г. не е 2.465, а 1.812; презъ 1921 г. не е 2.527, а 2.106; презъ 1922 г. не е 3.495, а 2.557; презъ 1923 г. не е 3.258, а 3.047; презъ 1924 г. не е 3.717, а 3.177 и презъ 1925 г. не е 3.982, а е 3.211—една разлика близо отъ 700 пункта, която не означава нищо друго, освенъ недождането и мизерията на българския работникъ.

Азъ бихъ желалъ да си послужа съ единъ единственъ примѣръ, за да направя сравнение между материалното положение на българския работникъ и жертвитѣ, които се даватъ за българската индустрия, и да отмина въпроса.

Г-да! Споредъ официалнитѣ статистически данни, презъ 1924 г. 20.063 работника сж получили надници 15.802.082 л. златни, а стойността на производството е била 182.421.818 л. златни. Държавата все едно, че е брoила отъ своитѣ каси на индустриалцитѣ само отъ мито 87.586.834 л. книжни . . .

С. Мошановъ (д. ст): Туй е основната Ви грѣшка.

С. Яневъ (с. д): . . . и отъ намаление такситѣ за превозъ по българскитѣ държавни желѣзници 41.019.139 л. книжни. Или, сравнено едноно съ другото, както ние сме го ценили, имаме чисто и просто единъ случай, където българската държава сама почти е платила надницитѣ на работничитѣ, ангажирани въ индустрията презъ 1924 г.

Прочее, г-да, за мене е ясно и ние смѣтаме, че въ режима на покровителството на българската индустрия българското работничество далечъ не е поставено въ такова положение, че да бѣде доволно. Българското работничество изнемогва. И ако ще трѣбва да се посочатъ примѣри, очебийни, ясни, убедителни, които говорятъ не само на сърдцето, но и на разума, ние бихме могли да посочимъ такива десетки. Нашата морална статистика ни дава непрекъснати случаи за самоубийства на работници, само заради това, защото безработицата ги души и тѣ дохождатъ до отчаяние. Въ последно време пресата хроникира само въ една седмица четири случая на самоубили се хора, които сж оставили бележка, че се самоубиватъ, защото сж отчаяни отъ живота и защото не могатъ да изхранятъ своитѣ семейства. Безработицата е едно страшно зло, което измѣчва работничитѣ. Това не се касае само за нѣколко десетки хиляди души; касае се за стотици хиляди български работници.

Е добре, ако е безспорно отъ гледище на науката и отъ гледище на политиката, на по-сериозната политика, че стопанското положение на работника има връзка съ неговата психология, ние ще си обясните, уважаеми г-да, онова психологическо състояние, въ което изпада българското работничество, и ще си обясните много отъ неговитѣ политически проявления. Този въпросъ сжщо така не е малък. И българскитѣ държавници, които иматъ грижата, или които претендиратъ да сж еднакво справедливи къмъ всички хора, които живѣятъ подъ българското небе, ще трѣбва да се сметатъ съ това тежко и окаяно положение на тази маса и да търсятъ лѣка на социалнитѣ изви и на остритѣ социални конфликти не въ крутитѣ мѣрки, които

не атакуват причината, които само подтискатъ негодуванието и създаватъ една тежка атмосфера, въ която държавата не може да се развива правилно.

Г-да! Съ огледъ на всичките тѣзи констатации, ние ще трѣбва да си опредѣлимъ едно отношение къмъ идеята за покровителството на националната индустрия. И важниятъ въпросъ, който се явява, е: дали това покровителство по начало ще го приемемъ, или ще го отхвърлимъ, и, ако го приемемъ, дали то трѣбва да бѣде съ тая система, която досега е била практикувана, или се касае до една нова система и, ако тя е нова, каква именно трѣбва да бѣде. Ето това е същественото. И тѣзи въпроси азъ ще ги мина много бѣгло, за да мога да приключа.

Безспорно е, г-да, че държавата очаква извънредно много отъ развитието на индустрията, макаръ че въ известни случаи се преувеличава нейното значение. И, най-важното, когато държавата се опитва да си създаде приходни източници, тя твърде щедро се отнася къмъ индустрията, като я освобождава отъ голѣми разходи, спестява ѝ известни разходи, а същевременно приходитѣ, които могатъ да бѣдатъ взети чрезъ така наречената митническа система, лежатъ върху други специални класи. Думата ми е, че при нашитѣ вносни и износни мита индустрията е извънредно много облагодетелствувана, като ѝ се правятъ всевъзможни улеснения, а същевременно това, което се получава отъ нашитѣ митници, това, което дава изобщо нашата митническа тарифа, то е изключително отъ ония мита, които се налагатъ върху стоки, които се изнасятъ; следователно, засѣгатъ се най-много производителитѣ на сурови материали въ страната, чиито продукти се пласиратъ на външния пазаръ.

Е добре, ние имаме единъ специаленъ законъ за покровителство на националната индустрия, който засѣга интереситѣ на индустриалцитѣ. Въ сѣщото време, по силата на нашата митническа система, вмѣсто да бѣдатъ облагодетелствувани или подпомогнати другитѣ наши производителни слоеве, които произвеждатъ за износъ, тѣ сѣ обременити. Въ тази материя ще трѣбва да се внесе една система и ние ще трѣбва да дойдемъ до еднакво третиране на стопанскитѣ интереси на тѣзи социални групи.

Какво бихме могли да кажемъ за досегашната система, която се практикува чрезъ специаленъ законъ за покровителство на индустрията, чрезъ митническа тарифа, чрезъ фискална данѣчна политика и най-сетне чрезъ облекчение въ тарифитѣ по българскитѣ държавни желѣзници? Както казахъ, всички тѣзи облекчения, засѣгащи индустрията, давани по различни пѣтища, въ края на крайщата създаватъ наистина условия за развитие на нашата индустрия, но тѣ поставятъ въ едно много тежко положение всички други, които консумиратъ продуктитѣ на тази индустрия. Резюмирано, системата на протекцията ни дава възможностъ да направимъ още известни заключения, а именно, че тази система страда отъ една прекомерностъ, тя е твърде голѣма и отъ друга страна липсва единъ планъ и приемственостъ при насърчение на разнитѣ индустрии, като се насърчаватъ безъ огледъ на жизнеспособностъ и връзка съ произвежданиѣ въ страната сурови материали, а по нѣкой пѣтъ — би могло да се каже — съ огледъ дори на лицата. Също така, насърчението се дава по групи, вмѣсто да се усвои предметната система, защото така е може би по-леко и чрезъ тази система законътъ може да бѣде заобикалянъ по-лесно. Знае се, че нашата митническа система е предметна, тя се явява много по-пригодна както при сключването на търговски договори, а така също и за съгласуването ѝ съ покровителствената система, по силата на специалния законъ. Отъ друга страна въ досегашната система имаме и друга една грѣшка — еднаквостъ или приблизителностъ на тарифитѣ за внасянето сурови материали и полуфабрикати.

При съвокупността на всички тѣзи набелѣзани недостатѣци на нашата система на индустриална протекция, ние трѣбва да разрешимъ голѣмия въпросъ — изъ кой пѣтъ ще трѣбва да се върви?

Преди да кажа нѣколко думи по този въпросъ, азъ искамъ да обърна вашето внимание още върху едно, именно, че при сегашната система на безгледно насърчение нашата индустрия съществува една опасностъ да стане тя чужда. Освенъ това, както отбелязахъ и въ самото начало, прекомерната протекция, която се дава у насъ на индустрията, спира техническия прогресъ и, както ви изтъкнахъ и по-рано, нарушава се равновесието, което трѣбва да съществува въ националното стопанство между земледѣлието, занаятитѣ, индустрията и търговията — единъ фактъ, който смѣтамъ, че е достатъчно много потвърдеанъ

и уясненъ отъ даннитѣ, които азъ изнесохъ. Недостатѣчната грижа за нашитѣ трудови съсловия, както и произволната калкулация на ценитѣ на продуктитѣ и прекомернитѣ печалби сѣ резултатъ сѣщо така на тая система. Това е до голѣма степенъ отъ значение, защото нашата протекционна система създава едни изкуствени цени на продуктитѣ въ вреда на консоматора.

Е добре, г-да, нека въ заключение да видимъ, какво ново ни носи законопроектътъ. Въ краткото време, съ което разполагамъ, азъ не бихъ могълъ да направя една обстойна анализа на всички онѣзи нови положения, които сѣ легнали въ него. Но, въ всѣки случай, важното е, че правителството, вносителитѣ на законопроекта смѣтатъ да продължатъ протекционната система, такава, каквато е била досега, сир. да се покровителствува българската индустрия по тия четири начини, които азъ посочихъ. Въ разглеждания законопроектъ има извънредно много неиздържани положения и производни нѣща, едни фискални облекчения, които съ нишо не сѣ оправдани. Протежиратъ се индустрии, които фактически влѣчатъ едно жалко съществуване и за които никога нѣма дори перспективата да се развиятъ въ едни стабилни индустрии. Даватъ се отъ друга страна доста голѣми облаги все на базата на групитѣ, а не на базата на предметитѣ. Изобщо, при съставянето на законопроекта, колкото и да показва той едно отличие отъ стария законъ, не сѣ взети въ предъ видъ резултатитѣ, които сѣ получени отъ досегашнитѣ покровителствувания на индустрията, а тѣ трѣбва да се иматъ предъ видъ. Приемамъ, че като отиде законопроектътъ въ комисията, може би ще претърпи промѣни, но на всѣки случай въ тая си форма, така както е, независимо отъ въпроса дали ще се приеме или не, той е съ голѣми недостатѣци.

Г-да! Нашето становище по законопроекта е отрицателно по едно чисто принципиално съображение. Ние смѣтаме, че макаръ да е необходимо още да бѣде покровителствувана българската национална индустрия, това покровителство въ никой случай не бива да се продължава за нови 15 години, както се иска съ законопроекта. Напротивъ, ние сме на мнение, че митническата тарифа е достатѣчна и предостатѣчна за да може да се покровителствуватъ ония индустрии, които сѣ жизнеспособни и — което е още по-съществено — ония индустрии, които иматъ предназначението да преработватъ земледѣлскитѣ произведения, които сѣ въ тѣсна връзка съ нашето земледѣлие. По това принципиално схващане, по това важно съображение, ние смѣтаме, че този законопроектъ за насърчение на мѣстната индустрия самъ по себе си се явява излишенъ.

Ние смѣтаме също така, че чрезъ митническата тарифа, ако бѣде достатѣчно еластична, нуждата отъ протекция ще бѣде задоволена по-правилно, безъ да има възможностъ да се заобикаля законътъ, безъ да бѣдатъ възможни тѣзи нарушения, които се констатиратъ въ нашия индустриаленъ животъ. Естествено, сега ние не можемъ да се спремъ конкретно, за да посочимъ, какъ и отъ какви мита трѣбва да бѣдатъ освободени предметитѣ, необходими за нѣкой индустрии, защото това е единъ въпросъ, който не влиза въ рамкитѣ на настоящия законопроектъ, който нѣма тѣсна връзка съ него, но, на всѣки случай, като не отричаме по принципъ значението на една протекция, отричаме смисъла и значението на единъ специаленъ законъ — едно мнение, което е доста популярно и което, по нашата преценка, е по-справедливо.

Г-да! Въ заключение искамъ да кажа още две думи, за да свърша.

Нашата стопанска политика, безспорно, твърде много се влияе и ще бѣде влияна отъ нашето индустриално законодателство. Нашата стопанска политика ще погълне твърде много усилия не само за индустрията, но и за земледѣлието и за занаятитѣ. Безспорно, налагатъ се усилия да ѝ се даде една правилна насока.

Новиятъ законопроектъ иде да разреши единъ специаленъ въпросъ, въпросътъ за българската индустрия за единъ периодъ, както се иска отъ вносителитѣ на законопроекта, отъ 15 години — до 1943 г. Г-да! Ако този законопроектъ бѣде гласуванъ и ако чрезъ него се продължи системата на протекция въ сѣщия размѣръ, както е било досега, безспорно, че следъ 15 години — който е живъ ще види — българската индустрия ще стигне едно много по-голѣмо развитие на Българската индустрия тогава, споредъ приблизителнитѣ изчисления, ще разполага съ повече отъ 300,000 конски сили. Нѣма защо да се съмняваме, че производството на българската индустрия, при спокойни времена, следъ 15

години може би ще стигне 500 милиона лева златни. Това сж едни възможности, които може да се предвидят. Но, г-да, аз не желая да пророкувам. Азъ ви обръщамъ вниманието на този въпросъ съ огледъ на една моя заключителна мисль.

Отъ 1930 до 1940 г., споредъ договора за миръ, ние ще бъдемъ въ една фаза на голъми репарационни плащания. Нашата стопанска политика, когато говоримъ за индустрия, когато говоримъ за земледѣлие, за занаяти, ще трѣбва да бѣде въ една жива връзка съ това, което държавата е задължена да направи по отношение погашенията на тѣзи наши репарационни дългове. Независимо отъ идеята, която има жарки привърженици въ нашитѣ срѣди, да се боримъ противъ репарационнитѣ дългове, независимо отъ възможноститѣ, които се очертаватъ въ тази областъ, има другъ единъ съществень въпросъ, има нѣщо по-реално, което не е отъ областта на предвижданията. А то е: какъ да имаме стопански силна държава, за да можемъ да гарантираме единъ stabilitetъ на нашето стопанство и да можемъ чрезъ продуктитѣ на това стопанство да посрещаме нашитѣ задължения? Ето голъмиятъ въпросъ.

Р. Василевъ (д. сг.): Тѣзи задължения сж толкова голъми, че България никога не ще може да ги плати.

С. Яневъ (с. д.): Този въпросъ ни налага извънредно голъмо внимание. Когато говоримъ за индустрия, когато се въздушеяваме отъ желанието да видимъ нашата индустрия цвѣтуща, азъ бихъ желалъ да се съпоставятъ шансоветѣ за това съ нуждитѣ на националното стопанство да посрещне тѣзи задължения, да направи своя търговски балансъ активень и да може държавната каса да устои на напъна, който силнитѣ победителки и чуждитѣ капиталисти постоянно упражняватъ надъ насъ.

И моята мисль е, че чрезъ тая система на индустриализация, която ще погълне нови жертви, ние ще увеличимъ, безспорно, благата до голъма степенъ. Може би ще имаме една по-съвършена техника, но ние не създаваме единъ сигурень приходень източникъ, за да можемъ да увеличимъ нашето производство, което ще докара срѣдства на държавата. Думата ми е, че центрътъ на нашитѣ усилия, центрътъ на тежестъта на нашата стопанска политика не може да бѣде индустрията, а ще бѣде българското земледѣлие съ неговитѣ продукти, които единствено поддържатъ равновесието на търговския балансъ и съ срѣдствата отъ които ние ще можемъ да посрѣщаме нуждитѣ на държавата.

С. Мошановъ (д. сг.): Ортичатъ значението, на индустрията!

С. Яневъ (с. д.): Това не значи да се отрича индустрията, г-да. Азъ не отричамъ нейното значение.

С. Мошановъ (д. сг.): Отричатъ го.

С. Яневъ (с. д.): Напразни сж тия подмѣтания. За мене е важно и безспорно едно, че индустрията ще погълне, особено ако вие запазите величината и размѣра на сегашната протекция, много. Въ замѣна на това, държавата ще посрѣща своитѣ задължения чрезъ заеми, които я ще ставатъ, я не ще ставатъ. А съ срѣдства, които да ни даде нашето национално производство, българската индустрия не ще ни снабди, или ще ни снабди съ твърде малко такива срѣдства.

Следователно, като съмъ заинтересованъ за съществуването на една индустрия и за една протекция, азъ се повръщамъ на моята стара мисль, че е необходимо да има мѣрка въ тая протекция и че най-вече нѣма резонъ съществуването на единъ специалень законъ, а стига, както казахъ, една еластична митническа тарифа.

Е добре, съ огледъ на това, г-да, азъ смѣтамъ, че единъ важенъ въпросъ е, какъ бихме могли ние нашето национално стопанство да го поставимъ въ връзка съ общата стопанска конюнтура, която се създава въ Европа, защото, безспорно, единъ голъмъ въпросъ е, какъ бихме могли нашето стопанство да не го правимъ изолирано, защото фактически, то не е такова. И тукъ новиятъ законопроектъ не прави голъми крачки напредъ. Ако индустриалната протекция създава привилегии само за индустриалцитѣ, ако тя не се компенсира съ едно широко законодателство за работничеството, ако нѣмаме достатъчно грижи за занаятитѣ и за българското земледѣлие, ние ще имаме едно неправидно, едностранчиво развитие. Точно това ние не бива да

позволимъ. И ако ще трѣбва да търсимъ една промѣна и едно усъвършенствуване на нашата индустриална политика, то азъ бихъ се повърналъ къмъ критиката, която се прави отъ печата върху законопроекта, и, главно, азъ желая да поставя въ връзка това наше индустриално законодателство съ специалния, особения курсъ на стопанска политика, съ който уважаемиятъ г. професоръ Данаиловъ ни запозна въ I-ва извънредна сесия чрезъ една обстойна речъ, въ която ни набеляза главнитѣ положения, новитѣ веиния въ индустриалната политика на Европа.

Е добре, какво научихме ние отъ г. професоръ Данаиловъ? Въ този докладъ, който той ни даде въ тая речъ, която е напечатана, и, вървамъ, всички, които сж се интересували отъ въпроса, сж я прочудирали, г. професоръ Данаиловъ ни запозна съ новитѣ веиния и новитѣ насоки въ стопанската политика на Европа. И, безспорно, много въпроси той повдигна, и фактически много нови въпроси съществуватъ за европейския стопански животъ. Напримѣръ, тамъ се говори за рационализация на индустрията — на производството изобщо; говори се за технически съвършенства; говори се за ограничение на протекционизма; говори се за усилия къмъ свободна размѣна; подчертава се нуждата отъ поевтиняване на продуктитѣ дотолкова, доколкото тая голъма цель засѣга интереситѣ на широката маса консоматори.

Е добре, г-да, вземете тѣзи основни идеи, съпоставете ги съ настоящия законопроектъ и вижте какво собствено ново той ни носи? Ами че тамъ говорятъ за намаление величината на протекцията; тамъ се стремятъ къмъ свободната размѣна; тамъ говорятъ за рационализация, а ние констатирахме — и струва ми се, че всички бѣхте съгласни върху това — че подъ режима на тая протекция индустрията ни е замръзнала и технически не се развива. Ако вие продължите тоя режимъ, това значи, че вие ще оставите една голъма частъ отъ тия индустриални предприятия да живѣятъ подъ режима на едно покровителство и да не се грижатъ за техническото си усъвършенствуване. По този начинъ вие ще обезпечите голъми печалби на собственицитѣ на тия индустриални предприятия, но онази голъма цель, която се преследва и която е тѣй важна — да имаме една индустрия технически съвършена и да имаме евтини продукти — точно тая цель вие нѣма да постигнете. А съ това вие откривате единъ голъмъ социалень конфликтъ, който ще измѣчва нашата страна и който ще прѣчи за правилното ѣ развитие.

Азъ зная възражението, което ще ми се направи: ние сме една малка страна, ние сме съ малка индустрия, въ Европа голъмитѣ държави сж постигнали голъми успѣхи въ своето индустриално развитие; може ли да се мисли, че нашата малка национална индустрия ще е въ състояние да издържи напъна и конкуренцията на голъмитѣ европейски индустрии, та да смѣтамъ, че е дошло време да я лишимъ отъ каквато и да било протекция? Г-да, азъ зная това възражение и бързамъ да отговоря, че въ никой случай конкурентноспособността на нашата национална индустрия не може да бѣде мѣрена съ тази на европейската. Вѣрно е, че ако въ този моментъ индустрията нѣма никаква протекция, тя ще прилича на едно стадо, което е въ разградена кошара, въ която вълцитѣ могатъ да влѣзатъ да го изядатъ. Никой българинъ, никой, който оперира съ понятието „национално стопанство“, не може да отрече, че ние сме длъжни да я бранимъ. Принципитѣ сж си принципи; интернационалнитѣ принципи на стопанската политика на Европа могатъ да иматъ едно отражение и върху насъ, могатъ да иматъ и едно възпитателно значение за насъ, но все пакъ интереситѣ на националното стопанство ни налагатъ често пѣти мѣрки, които не сж въ пълна хармония съ това, което тамъ, въ Европа, искатъ. По този въпросъ вие въ наше лице противници не можете да намѣрите, ние имаме съзнанието за тая опасност. Но това, което ни дѣли, което ни различава отъ една голъма частъ привърженици на този законопроектъ, то е, че докато вносителитъ на законопроекта смѣтатъ, че жертвитѣ, които дава държавата за българската индустрия, трѣбва да бѣдатъ давани и занаятѣтъ въ сжщо такъвъ или подобень размѣръ, ние, напротивъ, смѣтаме, че българската индустрия, колкото се касае до нейнитѣ жизнени браншове, е достатъчно много стабилизирана и че нейното покровителство не трѣбва да бѣде по-малко, за да не се създава едно тежко положение за консоматоритѣ, и, най-важно, за да може държавата да следва една политика — не на думи, но на дѣло — на задоволяване интереситѣ на икономически слабитѣ класи, да бѣде справедлива къмъ всички.

Нашето мнение е, че цѣлиятъ стопански курсъ, който държавата следва, е ориентиранъ до голѣма степенъ въ защита и подкрепа на икономически могъщитѣ класи и че ако тоя курсъ не бѣде значително коригиранъ, ако се върви все по тоя пѣтъ, по който се е вървѣло досега, вие ще дадете едно ново доказателство, че държавата твърде много е изпуснала изъ своитѣ грижи работничеството, земледѣлската маса, занаятчийството, като по този начинъ се копае дълбока яма между класитѣ, чието отражение, безспорно, вие виждаме въ политическитѣ отношения, въ отношенията на политическитѣ групи въ нашата страна. Ние не сме привърженици на тая бунтарска психология, за която тукъ се говори, но ние желаемъ да се сметемъ съ нея и затова ние ви сочимъ: понеже претендирате да сте носители на концепцията, че „държавата пречуввала веленията на всички класи“ — както г. Иванъ Харизановъ отъ вашата срѣда обича да се изразява въ печата — вие трѣбва да държите на тая концепция не само като на концепция за пропаганда, но да я приложите съ една политика, която да задоволява не само индустриалцитѣ, а която да се счита съ нуждата отъ едно стабилно национално стопанство и която да сложи

прѣстъ на болната рана, като посвети грижи на българския трудъ, на българския земледѣлецъ, на българския занаятчия.

Ето това ние искаме, и по тия съображения не сме съгласни да се продължи този курсъ, който е билъ следванъ досега, а бихме желали да видимъ приложена една нова политика съ ориентация въ полза на българския трудъ. (Рѣкоплѣскания отъ социалдемократитѣ, занаятчитѣ и земледѣлцитѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Г. г. народни представители! Ще вдигнемъ заседанието.

Следующето заседание ще бѣде въ вторникъ съ дневенъ редъ — продължение на днешния.

Който приематъ този дневенъ редъ за заседанието въ вторникъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Заседанието се вдига.

(Вдигнато въ 19 ч. и 25 м.)

Подпредседателъ: **В. ДИМЧЕВЪ**

Секретарь: **Д. МАНГЪРОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.		Стр.
Отпуски разрешени на народнитѣ представители: д-ръ Владимиръ Такевъ, Никола Аретовъ и Левъ Кацковъ.	381	венъ редъ едно законодателно предложение за амнистия, внесено по частна инициатива. (Съобщение)	381
Питане: отъ народнитѣ представители П. Миновъ и Г. Марковъ до председателя на Народното събрание и до министъръ-председателя и министъръ на вътрешнитѣ работи и народното здраве — питатъ: защо не е поставено на дне-		Законопроектъ за насърчение на мѣстната индустрия (първо четене — продължение разискванията)	381
		Дневенъ редъ за следующето заседание	395